

DE BELLE EPOQUE IN KLEUR
KINEMACOLOR : OP- EN ONDERGANG VAN DE
EERSTE KLEURENFILMS IN BELGIË 1911-1913

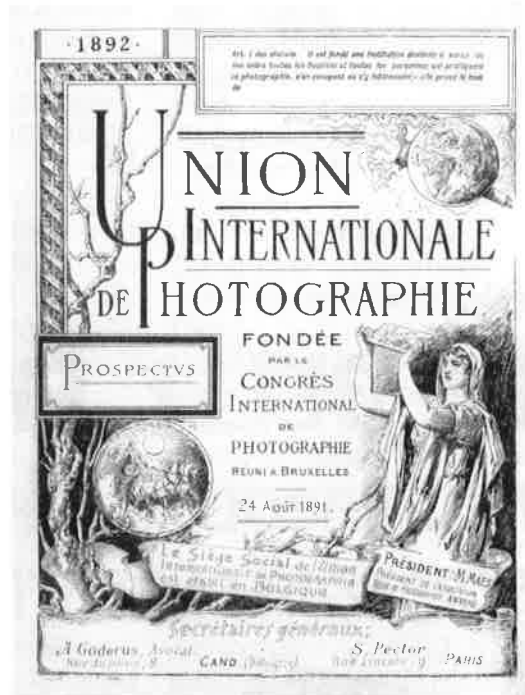
DR. GUIDO CONVENTS

Als huldeblijk aan haar stuwende kracht in de ontwikkeling van de fotografie, wordt België de centrale zetel van de in 1891 opgerichte Internationale Unie der Fotografie (rechts).

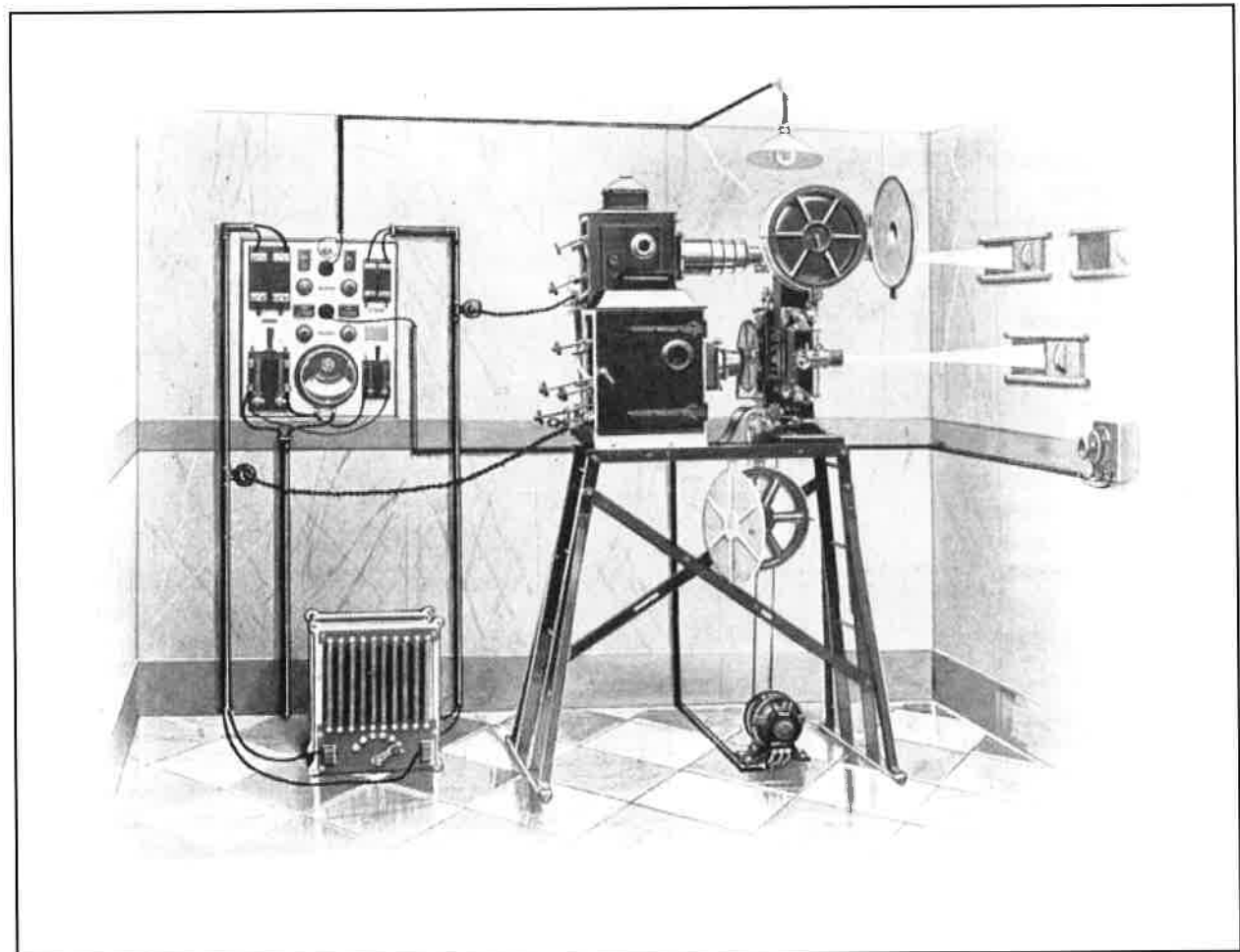
De Gentse advocaat Goderus wordt er de eerste co-secretaris-generaal van (links).

(Verzameling Universiteitsbibliotheek Gent. Fonds Vliegende Bladen)

Model projectie-installatie voor Kinemacolorfilms

(zie <http://www.widescreenmuseum.com/oldcolor/kinemaco.htm>, copyright 1998 The American WideScreenMuseum Martin Hart)

DE BELLE EPOQUE IN KLEUR

Kinemacolor: op- en ondergang van de eerste kleurfilms in België 1911-1913

Dr. Guido Convents

Vergeten kleur...

"Colour, particularly its use during the silent era, is an example of a theme that has for a long time remained outside film history. The resurfacing of this theme in thinking about film history and film presentation was in no small part a result of NFM's (Nederlands Film Museum) decision to preserve its largely coloured silent film collection in colour. Until quite recently, actually film archives routinely preserved their silent films in black-and-white. Lack of funds will undoubtedly have been the deciding factor. What is a mystery, though, is why archives and researchers have omitted to even state that the inflammable nitrate positives (films van onder meer de Belle Epoque, nvda.) were in the main coloured". Disorderly Order: (Colours in Silent Films, p. 58; in Journal of Film Preservation, Brussel, april 1997).

Weinigen blijven stilstaan bij het feit dat tijdens de Belle Epoque zowel de wetenschapper als de man in de straat in de ban waren geraakt, te ontdekken hoe de technologie de nieuwe reproductiewijzen van de werkelijkheid - namelijk fotografie en

cinematografie - van kleur kon voorzien. In België waren de stapsgewijze ontwikkelingen en ook mislukkingen op dat vlak niet alleen gespreksonderwerpen van vorsers in geïsoleerde laboratoria of van enkele gedreven fotografen, maar ook van verslaggevers in de nationale en lokale pers. Het was ook zichtbaar in het volkse amusement tijdens kermessen en gemeentefeesten, in variété theaters en in de eerste bioscopen.

De Gentse amateurfotograaf Amand Goderus (1854-1914), rond 1900 nationaal secretaris van de gezaghebbende *Association Belge de Photographie* (ABP) en de *Union Internationale de Photographie*, blijkt voor kleurenfotografie en -film een echte fascinatie te hebben ontwikkeld. Dit bracht met zich mee dat zeker de Gentse burgerij, van advocaat tot ingenieur en scheikundige, zeer goed over deze technologie geïnformeerd was.

Na de opkomst van de geluidsfilm gingen heel wat van de kleurenfilms uit de Belle Epoque verloren omdat bij het kopiëren van bestaand materieel enkel de zwart wit versie voorhanden was en de

inkleurateliers niet meer bestonden. De technieken van het ambachtelijk inkleuren gingen verloren omdat ze te duur en dus voor niet commercieel gebruik niet winstgevend waren. Verder werd in de jaren twintig de witzwart film esthetisch erg gewaardeerd. Bovendien bestond er na de Eerste Wereldoorlog weinig commerciële interesse voor deze 'verouderde' productie uit de vooroorlogse jaren, en niet meer de grote Franse of Italiaanse filmindustrie domineerde, maar de Amerikaanse. Dan kwam in de jaren dertig de geluidsfilm en dat betekende dat er voor de niet-geluidsfilm in wit zwart of in kleur totaal geen toekomst in de bioscopen meer weggelegd was. Wel kenden tal van deze films nog decennia lang een zekere verspreiding, maar dan een goedkope in hun witzwart versie, buiten het grote commerciële circuit en onder allerlei formaten van de kleine huisprojector van minder dan 9,5 mm tot niet-commerciële voorstellingen op 16mm. Beelden uit die periode, die later dan wel via de media in bioscoop of TV-journaal te zien waren, zijn in zwart wit omdat het precies een genre was dat voor het aller-grootste deel niet in

kleur maar in zwart wit werd gedraaid en vertoond. Jarenlang hechtten ook de filmarchieven weinig belangstelling aan de kleurenfilm. De restauratie ervan kostte handen vol geld en was vaak complex dat ze voor de bewaring van dergelijke films voor de witzwart versie opteerden. In het geval van een procédé als de Kinemacolor was er ook nog een speciale niet algemeen verspreide projector nodig.

Pas een kwart eeuw geleden groeide het besef dat de filmproductie van vóór de Eerste Wereldoorlog interessant en kleurrijk was. De films werden ook niet meer met een snelheid van 24 beelden per minuut bekeken maar in de oorspronkelijke 16 beelden per minuut zodat er op een normale manier op het scherm bewogen werd. Traditionele historici, die van dat ogenblik af meer en meer de film uit die Belle Epoque bestudeerden, gingen terug naar de bron. Ze stelden al snel vast dat kleur in die tijd een belangrijk ingrediënt betekende. Sedert 1976 is er dan sprake van de 'nieuwe filmhistoriografie' en de herwaardering van de kleur in de stille film is daarvan het resultaat.

RUE NEUVE ST PIERRE
à côté de la Porte du Nouveau Cirque

CINÉMATOGAPHE E. PIROU

Tous les Jours à partir du Dimanche 16 Novembre
Séances de 3 h. à 11 h. du soir

PROJECTIONS DU CORTEGE IMPÉRIAL

ARRIVÉE A PARIS

DE
L.L. MM. l'Empereur & l'Impératrice
DE RUSSIE

ARRIVÉE A L'AMBASSADE
DE M. LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE

SORTIE DE LEURS MAJESTÉS
ET DE
M. LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE
se rendant à Versailles

OCTOBRE 1896.

GRAND THÉÂTRE DE GAND
LE VRAI CINÉMATOGAPHE
A. et L. LUMIÈRE
donnera les Samedi 20, Dimanche 21 et Lundi 22 Mars 1897
4 GRANDES SOIRÉES
DE PHOTOGRAPHIES ANIMÉES
MATINÉE DIMANCHE 21 MARS A 2 HEURES

Chaque soirée comprendra 3 séances de 12 vues chacune, toutes aussi variées que nouvelles et commencera à 8 h. du soir.

PROGRAMME DES SÉANCES

<p>1re SÉRIE</p> <p>Les Fêtes Franco-Russes — Les souverains Russes et le président de la République sur le pont de la Courcade. Cortège de chasseurs à cheval et Spahis. Défilé de Toreros à Paris. Baignade de Congolais. Sujet précédent à l'envers !! LONDRES. — Les pelicans au Jardin Zoologique. ALGER. — Les ânes. Déchargement sur le port. TLEMCEN. — Rue Mascara. Laites Javanaises. Démolition d'un mur. Sujet précédent à l'envers !!</p>	<p>2e SÉRIE</p> <p>Le saut à la couverture. Sujet précédent à l'envers !! Les chutes du Rhin à Schaffouse. BERLIN. — Place de la gare. Sortie de la Cathédrale de Cologne. VENISE. — Pigeons. — Place St. Marc. VENISE. — Panorama. Vue prise d'un bateau en marche. Manœuvre de trains à New-York. Dragons traversant une rivière à la nage. Le dentiste. Arrivée d'un train en gare. Sujet précédent à l'envers !!</p>
<p>3e SÉRIE</p> <p>Baignade au lac de Vénissieux. Sujet précédent à l'envers !! Panorama des inondations de la Meuse (France). Vue prise d'un train. Danse enfantine. — La badouise. MOSCOU. — Danse sur scène. Perspective-Newki. ROME. — Place Termini.</p>	<p>Querelle enfantine. Une course en sac. MARSILLE. — Marché aux poissons. Bains de Diane à Milan. Sujet précédent à l'envers !! L'arroseur et les joueurs de cartes.</p>

Prix des places comme pour les matinées du Grand Théâtre
SÉANCES DE 2 H. A 4 H. ET DE 8 H. A 10 H. DU SOIR
Après chaque soirée du cinématographe des projections lumineuses de vues intéressantes.

GRAND TH. DE G. 21. Place de la Gare, Gand, B. — 1897

STAD GENT

Voor de eerste maal in deze stad

DE KINETOGAPHE
ANDERS (HEZEL)

DE LEVENDE PHOTOGRAPHIE

De Kinetographie is de laatste nieuwe uitvinding op het gebied der fotografie.

Door middel van een vernieuwd toestel, is men er in geslokt de verschillende bewegingen en gebaren van een persoon op een doek te brengen, zoo dat men hen zwaaien, zich voor het leeuw tooneel te bevinden.

Bij voorbeeld, men is in staat de beweging onder straat waer te geven met de kinderen, die passeeren, en de ruiters, die voorbij rollen; het tiensel eens schouwvare matantours en danserssen, die bezig zijn hune rol te spelen.

Om zich een orndel te kunnen vormen moet men eerst eene der vertooningen bijwoon, welke beginnen van

Maandag 5 October
alle dagen van 2 tot 11 uren 's avonds

in de ruime zaal « Société royale des Melomanes » Savaenstraat
door den heer professor JACOBS

PROGRAMMA

Alle 8 dagen verandering van nieuwe zichten

<p>Planis voor het Opere van Faub. Spaanse dans van het theater Olym via van Paris. De 1.000.000. Uitspan van de Hallen te Paris. Serpentindans</p>	<p>Jacht in de krosst. Koning van den keur te Melow. Hoe van dit Yling. Zene straat van Moscow. De twee lictours.</p>
---	---

PRIJZEN DER PLAATSEN :
50 centimen — De kinderen betalen half geld
Alle half uren herprijken de vertooningen.

In de laatste jaren van de 19de eeuw is ook de man-in-de-straat te Brussel, Gent en andere industriële centra verrast door de geboorte van een nieuw medium, dat aanvankelijk als variété- en kermis-attractie wordt geïntroduceerd. Hier enkele van de eerste aankondigingen van film-vertoningen in Gentse zalen (vanaf 1895): Pirou, gebroeders Lumière, Jacobs, Pionier ("grootsten bestaanden cinematograaf ... talrijke schitterende gekleurde zichten"). (Verzameling Universiteitsbibliotheek Gent. Fonds Vliegende Bladen)

BIJVAL   Zaal der Koninklijke Maatschappij der Melomanen   BIJVAL
GENT — SAVAENSTRAAT, 42 — GENT

ALLE AVONDEN OM 8 UREN
Zon-, Maan- en Donderdag, Dagvertooning, om 4 ure

THE PIONEER
Sprekende Cinematograaf

ALLE DAGEN AFWISSELEND PROGRAMMA
Altijd nieuwe, altijd schoons — Iedere voorstelling duurt ongeveer 2 1/2 ure

PRIJZEN DER PLAATSEN: 1 frank 50; 1 frank 00 centimes & 40 c

Belangen van de markt waeromme zichten: door den grootsten bestaanden Cinematograaf gepreparet wijlen den
Tijdelijk en dus hantwaeromme zichten: door den grootsten bestaanden Cinematograaf gepreparet wijlen den
Oogst gepreparet — Talrijke en schitterende gekleurde zichten.

GRAND TH. DE G. 21. Place de la Gare, Gand, B. — 1897

Film en kleuren- fotografie

“Le cinématographe de MM. Lumière va donner un nouvel élément de succès aux séances de projections. Espérons qu'ils y ajouteront un jour les couleurs (...)”
(Amand Goderus¹ 1896).

Op 10 november 1895 stelt de Gentenaar Amand Goderus de eerste filmvoorstelling met de cinematograaf van de gebroeders Lumière in België aan de vergadering van de Brusselse Afdeling van de *Association Belge de Photographie* (ABP) voor. Hij kent het apparaat al goed want een paar dagen daarvoor had hij de werking ervan op de Gentse afdeling van dezelfde fotovereniging al uit de doeken gedaan. Enkele weken later publiceert hij uitvoerig over die allereerste filmvoorstelling in het tijdschrift van de vereniging². Hij is vol lof over de uitvinding maar hoopt dat op een dag de beelden niet alleen bewegen in zwart en wit, maar ook in kleur. Hij is niet zozeer in de ban van wat er getoond wordt maar hóe dit technisch kon worden verwezenlijkt. Dit maakt deel uit van de algemene tendens in de 19de eeuwse industriële maatschappij om de werkelijkheid op mechanische wijze zo nauwkeurig te reproduceren.

Goderus, beroepshalve advocaat, en later rechter, is een verwoed amateur-fotograaf die in ABP een vooraanstaande rol speelt op

lokaal en op nationaal vlak. ABP is de meest prestigieuze club van de Belgische burgerij die de technische en de artistieke ontwikkelingen van de fotografie op de voet volgt. Goderus is een man die geboeid is door de uitvindingen op vlak van de fotografie in het algemeen en ook voor kleurenfotografie en -film in het bijzonder.

Hij is het ook die in 1895 op deskundige wijze de *Kinetoscoop* van Thomas Alva Edison (1847-1831) in detail analyseert en dit ook publiceert. Hij heeft een exemplaar van de kinetoscoop op 4 april 1895 te Gent goed kunnen bestuderen³. De opmerking van Goderus over het ontbreken van kleur bij de reproductie van de werkelijkheid in de bewegende ‘fotografie’ is niet toevallig. In 1891 vindt de Franse natuurkundige Gabriel Lippmann (1845-1921) een technisch procédé uit om kleurenfoto's te maken. Meer dan voorheen groeit dit in de schoot van ABP uit tot één van dé gespreksthemata's. In zekere zin interesseren de fotografen zich meer hiervoor dan voor de uitvinding van de Kinetoscoop of de cinematograaf.

De gebroeders Lumière uit het Franse Lyon zijn als fabrikanten van fotomateriaal sedert 1890 lid van de Belgische fotovereniging. De Gentse fabrikant en amateur-fotograaf Joseph Casier (1852-1925), die rond 1900 voorzitter was van de Gentse afdeling van

ABP, heeft goede contacten met hen. Hij zorgt ervoor dat de cinematograaf al in 1895 te Brussel te zien was⁴. In het mededelingenblad van ABP publiceren de gebroeders Lumière geregeld wetenschappelijk bijdragen over kleurenfotografie. De Lumières hebben nauw contact met Lippmann en werken verwoed mee om de theorieën van de onderzoeker praktisch en vooral commercieel te realiseren. In augustus 1893 is het zover. Ze presenteren de eerste kleurenfoto's op het internationaal fotografiecongres van Genève. De Londense fotografen maken er in oktober kennis mee. Later zullen ook de Amerikaanse fotografen en scheikundigen voor deze technische verwezenlijking vol bewondering staan. In november 1893 projecteert ABP acht kleurenfoto's van Lumière in de Brusselse *Ecole Industrielle*. Enkele maanden later krijgen ze voor hun werk op het vlak van kleurenfotografie de *palmes académiques*, één van Frankrijk's hoogste wetenschappelijke onderscheidingen en wordt Antoine Lumière (1840-1911), vader van Auguste (1864-1948) en Louis (1862-1948) tot ridder van het Erelegioen benoemd. Op 10 november 1895 plant de Belgische fotovereniging niet alleen voorstellingen van de cinematograaf maar ook van een serie kleurenfoto's. De gebroeders Lumière laten echter weten dat zulks niet

kon doorgaan omdat de meeste tijdens de verzending verloren zijn gegaan.

Al tussen 1896 en 1897 moeten de Lumières beseft hebben dat ze wel pionier zijn voor de film, maar dat de toekomst van hun bedrijf niet zozeer in het draaien van films maar in de productie van fotomaterieel ligt. Ondertussen zijn ze wel afgestapt van het procédé Lippmann, omdat het commercieel niet interessant blijkt. De belichtingsduur is te lang (één minuut) en van het negatief kunnen erg moeilijk afdrucken gemaakt worden. De gebroeders beginnen dan hun wetenschappelijk onderzoek van vooraf aan om een degelijk kleurenfotografisch procédé te ontwikkelen. Het mededelingenblad van ABP publiceert van hen en andere scheikundigen en uitvinders geregeld onderzoeksresultaten. In het voorjaar van 1896 verschijnt er onder meer een studie waarin de Lumières een balans maken van het onderzoek naar de kleurenfotografie⁵.

Rond 1900 presenteert de in Gent wonende kermisklant Henri Opitz (1876-1912) op de Belgische kermissen zelfs de projectie van kleurenfoto's - gemaakt volgens het procédé van de gebroeders Lumière - als één van de grote technische wonderen van de beginnende 20ste eeuw. Op de affiche staan naast een voorstelling

van de *'Photographie directe des couleurs naturelles. Epreuves obtenues par le procédé A. et L. Lumière de Lyon'*, ook demonstraties met de X-stralen van professor Wilhelm Röntgen (1845-1923), effecten van de caleidoscoop, en de filmbeelden van *The American Biograph*. De biografie kan met zijn 70 mm film beelden groter en meer kwalitatief projecteren dan de gebruikelijke filmapparatuur met zijn 35mm.

De film die bij Opitz als publiekstrekker geldt zijn de opnamen van het privé-leven van de Paus Leo XIII ⁶.

Eind 1903 resulteert het spoorwerk van de gebroeders Lumière in de uitvinding van de autochroom foto. Dit procédé, waarmee op dat moment prachtige kleurenfoto's worden gemaakt, berust op een eenvoudige werkwijze die wel degelijk massaal kan worden verspreid. Vanaf 1907 komt de autochroom foto op de markt en het kent een enorm succes. Op 7 mei 1908 wordt er door de Gentse afdeling

een vergadering belegd waar de projectie van kleurenfoto's van een van de Gentse leden, C. Pauli, volgens het nieuwe Lumière-procédé op het programma staat. In principe betekent dit dat er voor 1907/1908 ook geen kleurenfilm op de markt is gebracht vermits er toen nog geen deugdelijk systeem bestond in de fotografie ⁷. De toepassing van Lumières' autochroom procédé bleek niet toepasbaar te zijn op het flexibele filmcelluloid. De chemische emulsie kon moeilijk op het celluloid aangebracht worden, de lichtgevoeligheid was onvoldoende (16 beelden per seconde), de opnamen zouden dan enorm sterk licht vereisen en het was praktisch onmogelijk om van het kleuren-negatief positieve projecteerbare kopieën te trekken ⁸.

Over andere kleurenfoto technieken wordt er in die periode eveneens gesproken, zoals blijkt uit de voordracht van de Gentse scheikundige Roger Adan op 6 mei 1909 voor de Gentse

afdeling van ABP. Adan is eveneens een van de weinige Belgische specialisten op vlak van kleuren-fotografie. Zijn voordracht handelt over de nieuwe ontwikkelingen in de kleurenfotografie ⁹. Hij verwijst naar het onderzoek van de Poolse-Oostenrijkse uitvinder uit Krosno, Jan Szczepanik (1872-1926). Tien jaar later zal Szczepanik zijn zeer gecompliceerd kleuren-filmprocédé in wetenschappelijke artikels uit te doeken doen. Na enkele pogingen om dit te commercialiseren verdween het in 1925 definitief ¹⁰. Kleuren-fotografie fascineerde ook de Belgische ingenieurs. Op 22 april 1914 gaf de scheikundige Léon Delange van het Pasteur Instituut uit Parijs in Brussel een voordracht over kleuren-fotografie: *La Photographie des Couleurs* ¹¹.

Maar zoals bij de fotografie bestonden er voor die periode toch nog een aantal technieken om films in te kleuren en aan de afbeeldingen kleur te geven. Ze werden

bijvoorbeeld ambachtelijk ingekleurd, of met een kleur overtrokken of met kleurenfilters geprojecteerd.

Films in ambachtelijke kleuren

"La question de présenter des sujets cinématographiques en couleurs est née avec le cinématographe lui-même. Plusieurs solutions ont été proposées et pratiquées; on est arrivé déjà à des résultats surprenants dans leur imperfection; l'avenir nous montrera sans doute la perfection dans la limite du possible. La première solution qui apparut d'abord comme la plus simple, consistait à colorier les rouleaux à la main. Mais colorier des centaines de mètres de film, portant cinquante vues, plutôt microscopiques, par mètre courant, représente un travail devant lequel un bénédictin aurait reculé. (...) Les colorations à la main peuvent donc être grossières, prises une à une, et former un tout très satisfaisant. (...)". (Amand Goderus ¹² 1912).

6

Agence exclusive des Machines parlantes EDISON
110, Boulevard du Nord, BRUXELLES

Agence belge de l'incomparable Machine parlante Zonohnod

LA VOIX DE SA MÈRE

Salle publique	Cylindres
d'Automatiques	et Disques
de tous	artistiques
Systèmes	

MARQUE DE FABRIQUE DÉPOSÉE

Tous les Dimanche et Lundi Séance de Cinématographie coloriée
Le Jeudi Représentations spéciales pour Enfants

110, Boulevard du Nord, 110

De concessiehuizen van Pathé in Brussel en Gent programmeren reeds gekleurde films in hun eerste publieke vertoningen vanaf 1901.

(Verzameling Universiteitsbibliotheek Gent. Fonds Vliegende Bladen & auteur)

In het voorjaar van 1896 vragen de Brusselaars Marcel Vanderkindere en de scheikundige Charles Puttemans (1850-1933) de Parijse ingenieur en film-materieel producent Leon Gaumont (1864-1946) lid te worden van ABP. Zijn aanwezigheid in de vereniging maakt dat ook de producten en nieuwe uitvindingen die deze zakenman op de markt brengt onmiddellijk bij het Belgisch publiek bekend zijn. Op 23 april 1897 verkrijgt de Luikse amateur-fotograaf Léon Jacques van Gaumont dat in de Luikse afdeling van het ABP de *Chronophotographe Demeny* kan worden gepresenteerd. Het apparaat is toen pas op de markt. Niet alleen het technische aspect van de apparatuur is voor de leden van de vereniging interessant, maar vooral omdat er films in kleur mee geprojecteerd worden. Bij de vertoning van de ingekleurde beelden van de film *Danse serpentine* en *Divertissement de la biche au bois* beginnen een aantal toeschouwers spontaan te applaudisseren. Het nieuwe toestel is een uitvinding van Georges Demeny (1850-1917) en Gaumont, directeur van de *Comptoir de Photographie*, heeft het in oktober 1896 gecommercialiseerd.

De Chronofotograaf van Demeny-Gaumont krijgt in de editie van 30 november-1 december 1896 van *L'Avenir du Tournaisis* een uitgebreide bespreking. Volgens de Doornikse

krant is het toestel van Demeny een variant op de bekende Cinematograaf van Lumière. Ze benadrukt evenwel dat de Chronofotograaf een betere kwaliteit brengt en merkt op dat de vertoonde beelden van natuurlijke grootte en in kleur zijn. De geprogrammeerde filmbeelden in kleur, die onder de titel *La biche au bois* vertoond worden, zijn in België bekend. Het gaat om een Frans theaterstuk uit 1845 en heeft als volledige titel *La biche au bois ou le royaume des fées*. De opnamen (dia's en film) dienen om in het theaterstuk, dat in de herfst van 1896 in het Parijse *Théâtre du Châtelet* opgevoerd wordt, te worden verweven. De beelden zijn op een dak in Parijs opgenomen. Er wordt al met de nodige trucages gewerkt¹³. Het bijzondere aan de film is dat hij vijftig meter lang is. De film duurt één minuut en de ongeveer duizend filmeeldjes zijn zorgvuldig met de hand met waterverf ingekleurd. Hiervoor is een beroep gedaan op technieken die al voor de plaatjes van de toverlantaarn worden gehanteerd. De *Danse serpentine* verwijst naar de dansen van onder andere Loïe Fuller (1862-1928) die op scène onder gekleurde projectoren toen haar vlinderdans uitvoert. De combinatie van dans en kleur maakte de dit variété-nummer zo aantrekkelijk. Naar deze 'féerie' werd de film dan ook gedraaid, maar dat betekent niet dat de

uitvoerster Fuller was. Ze had tientallen navolgers. In de kinetoscoop konden dergelijke vlinderdansen zoals *Annabell's Butterfly Dance* in ingekleurde versie al in 1895 bekeken worden.

Gaumont produceert beelden met de Demeny camera die met een 58 mm film-breedte werkt, waardoor het beeld dubbel zo groot op het scherm kan geprojecteerd worden, dan dat van de Lumières die met een 35mm filmen. Dat is dan ook de verklaring voor de betere beeldkwaliteit van de Demeny projecties.

In januari 1898 stelt de nieuwe directeur van het Oostends Kursaal, Emile Brunfaut (1856-1898), de chronofotograaf van Demeny op, en een maand later zullen de apparatuur en de films ook te Brugge te zien zijn¹⁴.

Vanaf 1901 is de *Compagnie Centrale des Machines Parlantes* van de firma Pathé op de Brusselse Noordlaan 110 gevestigd. Het is een verkooppunt van Edison grammofoons en toebehoren, en films voor cinematografen. Tussen 1901 en 1904 worden hier twee keer in de week op zondag en maandag voor belangstellenden waaronder filmkopers de nieuwe Pathé producties vertoond. Om de klanten aan te trekken wijzen de verkopers dat er ook de (met de hand) gekleurde films kunnen bekeken en worden aangekocht¹⁵.

Een gelijkaardig verkooppunt wordt in dezelfde periode te Gent gevestigd, vanaf 1901 in de bovenzaal van het Nieuw Circus in de Sint-Pietersnieuwstraat waar in 1896-1897 de films van Lumière zijn vertoond, en na 1904 in de prestigieuze Vlaanderenstraat, in het *Palais du Cinéma-Théâtre des Nouveautés* op de hoek van de Vanderdonkdoorgang.

Tussen 1898 en 1908 nemen de filmvoorstellingen in België exponentieel toe. Tientallen foorklanten met films trekken van kermis naar kermis. Rond 1905 brengen zakenlui ook buiten de kermistijd en variététheater films op pleinen, in theaters, cafés en feestzalen. Op hun programma's zijn de films in kleur wel in een minderheid, omdat ze meer dan de gewone films kosten. Maar voor vertoners is de verwijzing op de affiche naar beelden in kleur wel een element om de kwaliteit van hun programma aan te prijzen. Het gebeurt ook wel eens dat dezelfde kleurfilm in het begin en op het einde van een voorstelling wordt geplaatst. De vertoner koopt dus niet alle films ingekleurd. Het lijkt erop dat enkel de grote bekende filmverhalen, die de hoofdattractie van de affiche zijn, feeëries en sprookjes veelal in gekleurde in aanmerking komen.

De in Gent verblijvende Duitse foorklant Henri Grünkorn (1856-1915) brengt in 1900 op onder

meer de Gentse en Brugse voor een nieuwe gekleurde versie van *Cendrillon* (Assepoester) een “*grande féerie de 830 pieds de longueur*”, ongeveer acht minuten film geproduceerd door de Fransman Georges Méliès (1861-1938). Op het programma van Grünkorns opvolger Willem Fortuin (°1877) staat in 1902 onder meer *Le petit chaperon rouge* (Roodkapje), “*grande féerie en 15 tableaux coloriés*”. Twee jaar later is dat een andere *féerie* van Méliès: *Le royaume des fées*, bestaande uit zevenenvestig ingekleurde scènes. Het is met zijn 320 meter de langste die producent Méliès op dat ogenblik gemaakt en ingekleurd heeft.

van levende gekleurde schilderijen” beschouwt¹⁷. Deze onderneming is waarschijnlijk de meest attractieve en professionele ambulante filmvertoner die tot dan toe in België te zien was.

Hoe meer gekleurde recente films, hoe meer prestige voor de onderneming. Dat betekende vooral dat de grote buitenlandse massaproducties nog aan een redelijke prijs konden gekocht worden. De meeste versies van *La passion de Jésus Christ* zijn ingekleurd omdat ze tot de populairste films van de affiche behoren. Plaatselijke en actualiteitsopnamen krijgen meestal geen ingekleurde versie. Het is immers te tijdrovend en te duur. Exploitanten op de kermis en in de variététheaters projecteren met een toverlantaarn tussen hun films ingekleurde dia's waarmee sprookjes en fantastische verhalen verteld worden zoals *La belle au bois dormant* en *Cendrillon*. Eén van de bekende en ook prestigieuze Belgische ambulante filmexploitanten is de Antwerpse ondernemer Willem Kruger. Hij plaatst in de zomer van 1907 in een Luikse zaal een programma met twintig filmtitels waarvan slechts drie in kleur: *Obsession de l'or* (“*féerie fantase coloriée*”), *Frigolette et ses pantins* en *La fée Carabosse ou le poignard fatal* (“*Grande légende fantastique bretonne*”). Deze laatste is eveneens van Georges Méliès (Starfilm).

“Ons rijk gesorteerde programma's bestaan dit seizoen uit gekleurde projecties” laten de Nederlandse Alberts Frères in 1905 aan hun Belgisch publiek in België weten¹⁶. Voor het publiek bieden ze er rond 1905 gekleurde versies aan van zowel korte als langere Méliès films aan zoals *Een reis naar het onmogelijke* en *In der diepte der zeeën*, die rond 370 en 400 meter lang zijn. Een jaar later beschrijven de Nederlanders hun filmtheater als de “*Koninklijke Nederlandse Kunstexploitatie van Levende Gekleurde Schilderijen*”. Ze zeggen van zichzelf dat de pers hun programma op het gebied van “*kleuren-schakeeringen*” en perfectie van fotografie als een “*tentoonstelling*”

Zaal **CONCORDIA**, bijgenaamd 'T ZAAKKE
Wondelgemstraat, 54, GENT-Rabot.

CINEMA C.H. BUSCH

Ter gelegenheid van Carnaval
Zondag en Maandag
Om 3 ure en om 5 1/2 ure
Prachtige Familievertooningen
aan verminderde prijzen. — Kinderen betalen fr. 0.15.
Om 8 1/2 ure 's avonds
GROOTE GALAVERTOONINGEN
met een gansch nieuw en pakk programma.

Aller inwoners der wijk Rabot, gij allen die tracht om tijdens den Carnaval eenen aangename avond door te brengen met twee kinderen of familieleden, zult niet laten van eens naar de prachtige vertooningen te komen zien, waarop wij u als bijzonder nummer mogen aanspreken:

HET LEVEN VAN DE KOOLMIJNWERKERS
gekleurde haastfilm van 450 meters lang, laatste nieuwheid, waarin men de werking kan nagaan op 800 meters onder den grond, hoe een *Onzuiverontploffing* ontstaat, en op welke wonderbare wijze de mijnwerkers daarbij gereed worden.
Is nog nooit te Gent gezien geweest.

Nog verschillende andere gekleurde films zullen gegeven worden.
Alom 3000 meters film, laatste nieuwigheden.
Kaarten op voorhand in den Cafe zonder prijsverhooging.
Plaatsen van af 25 centiem.

De zaal zal goed verwarmd zijn om een aangename avond door te brengen.

Een kosteloze **TOMBOLA** zal tijdens de groote vertooning plaats hebben. 16 prijzen worden gratis verloot.

1^e prijs: **EEN KOFFIESERVIS.**

Boven en onder:

Zelfs in de wijkzalen kunnen de Gentse arbeiders kennis maken met (in)gekleurde films.

(Verzameling Universiteitsbibliotheek Gent. Fonds Vliegende Bladen)

CINEMA PARISIEN

VICTORIA PALEIS

N° 18, NIEUWLAND, N° 18
bij de Minnemeerschbrug

Voor de eerste maal in Gent

De verwoestingen der 17e eeuw

Gekleurde film van 560 meters lang

Succès Succès Succès

Alle Donderdagen en Zaterdag
om 3 uren 's namiddags

LUISTERRIJKE DAGVERTOONINGEN

alsook den Zondag voormiddag
om 10 ure

met gansch het programma en met
SYMPHONISCH ORKEST

aan **verminderde prijzen**

Succès Succès Succès

Chanteur **EMILIO SUPLI**

Alle dagen der week om 8 uren 's avonds

GROOTE VOORSTELLING

Bestuurder: **CLAYSENS.**

Gent, druk. Snoeck-Ducaju en Zoon, Rietstraat, 70.

LEUVEN GALA EXPLOITATIE

1016/22

LEUVEN — GRAANMARKT

Koninklijke Nederlandsche Kunstexploitatie van levende gekleurde Schilderijen

Directeuren: **ALBERTS FRÈRES**

Voor de tweede maal in de stad Leuven

Wegens het enorm groot succes van 1905, hebben Alberts frères besloten nog een kortdurig bezoek te brengen aan de stad Leuven, van af 3 juni tot 17 juni, **DUS SLECHTS 15 DAGEN.**

Hunne Programmas zijn dit jaar bijzonder rijk gemonteerd en gansch nieuw. Alberts frères zullen **ALLE 3 DAGEN** veranderen van Programma.

De inrichting van Alberts frères is dit jaar bijzonder groot en elegant gemonteerd.

Daar Alberts frères het vorige jaar de eer hadden, onder het Hooggehoerd Louvensch Publiek, een gunstigen indruk na te laten, zoo zullen ze trachten dezen indruk te doen stand houden, door hunne Prachtvolle Voorstellingen naar eenieders smaak te organiseren en deze steeds te variëren.

Sinds hun laatste bezoek aan de stad Leuven, vervaardigden Alberts frères verschillende ernstige en hoogste komische opnamen, in de genre van **Ah! Ah! die Oscar!** 1905, zooals:

DE NIEUWE LOOPJONGEN UIT LEUVEN

Steeple Chasse d'Anteuils — De Processie van het Heilig Bloed te Brugge

De Overstromingen te Leuven

Ongeval van een Fransch Heertje zonder Pantalon uit Zantvoort

MODERNE AANRANDING — DESASTER TE SAN-FRANCISCO

Uitbarsting van den Vesuvius te Napels

DE RAMPEN VAN COURRIÈRES

Duitsche en Fransche Redders dalen af in put II.

Allen opnamen van Alberts frères door hen vervaardigd en ontwikkeld in hunne eigene Ateliers te Breda.

Alberts frères hebben op heden het toppunt bereikt. Zij exploiteeren de levende photographie **IN UITERSTE PERFECTIE.**

Alberts frères waren gedurende circa 25 dagen met enorm succes werkzaam in de stad Brugge, waar hunne Voorstellingen bezocht werden door Hooge Elite, Zijn Excellentie de Gouverneur, den Hoog Eerwaardig Heer Monseigneur en Parochie Geestelijken Kortom, de Noblesse van Brugge.

Alberts frères zijn Neerland's Grootste Exploitanten; zij hebben van hunne Cinematographe een **KUNST-EXPLOITATIE GEMAAKT.**

Op 't gebied van kleurschakeeringen en perfectie van Photographien, verdienen zij en worden hunne Programmas met recht betiteld door de Perswereld:

Tentoonstelling van levende gekleurde Schilderijen

HOOGGEACHTE DAMEN EN HEEREN,

Bezoekt allen evenals vorig jaar, met vol vertrouwen de Koninklijke Prachtinrichting van Alberts frères en U zult hoogst voldaan, evenals vorig jaar, huiswaarts keeren.

Openingsvoorstelling heden Zondag avond, om 6 UREN

Heden Zondag avond hebben de Voorstellingen plaats om 6, 8 en 9 1/2 uur.

Maandag 11e Pinksterdag, om 3, 6, 8 en 9 1/2 uur.

Vervolgens iederen dag 2 succesvolle voorstellingen, om 8 en 9 1/2 uur des avonds.

Wegens het te verwachten groot **SUCCESS**, geven Alberts frères, dit jaar, gelegenheid tot plaatsbespreking, iederen dag van 12 tot 2 uur.

PRIJZEN DER PLAATSEN:

Eersten rang (Fouteuils), fr. 1.50; Tweeden rang, 1 fr.; Derden rang, 50 cent.

Kinderen beneden de 10 jaar:

Eersten rang (Fouteuils), 1 fr.; Tweeden rang, 50 cent.; Derden rang, 30 cent.

GOEDE WIJN BEROEFT GERNE KRANK.

Boven:

Advertentie voor het filmprogramma van de gebroeders Alberts in de Leuvense krant De Liberaal (mei 1906): de cinematographe als "tentoonstelling van levende gekleurde schilderijen".

(verzameling auteur)

Pagina 8:

Boven: Art Nouveau publiciteit voor de filmvertoningen in het verdeelhuis van Pathé te Gent: "Projections Animées en couleurs" (1906).

Onder: in de publiciteitsbrochure van de Pathé Gebroeders zijn al de oudste verdeelhuizen annex filmzalen in de provincies vermeld (1909).

(Verzameling Universiteitsbibliotheek Gent. Fonds Vliegende Bladen)

Verondersteld mag worden dat de situatie in de Belgische variétheaters iets anders was dan bij de filmvoorstellingen op de kermis. Variétéartiesten bouwen een programma uit dat slechts bestaat uit enkele films. Hiermee dienen ze zowel op het publiek als op de directeur van het etablissement dat hen heeft geëngageerd, indruk te maken. Vlak na de eeuwwisseling brengt de Luikse Hippodroom directeur Alphonse De Gunst (°1852) een variétéprogramma van een tiental nummers met onder meer koorddansers, gedresseerde honden, acrobaten. Het zestiende nummer is een voorstelling van enkele minuten ingekleurde film of opnamen van een actuele gebeurtenis in witzwart met de kosmograaf, een apparaat van de Duitse constructeur Oskar Messter (1866-1943). In het Gentse *Grand Palais du Valentino* brengt het rondreizend Amerikaans gezelschap Bisera voor directeur Morrio een vergelijkbaar variétéprogramma, met als apotheose een filmvertoning van de *American Eagle Cinema*.

Na de eeuwwisseling raken in België openluchtfilmvoorstellingen in zwang. De plaatselijke overheden bestellen deze voornamelijk voor de gemeentefeesten om de ganse bevolking van een gratis spectaculair vermaak te voorzien. Met de film willen ze iets nieuws en dus

aantrekkelijker aanbieden. Om de organisatoren te overtuigen laten de ondernemers van deze films in openlucht weten dat ze films hebben zoals *Feu d'artifice en couleur* (vuurwerk in kleur). Ze projecteren dergelijke beelden op een scherm dat tot 250 m² groot kan zijn. Ze argumenteren dat een filmvoorstelling in openlucht veel goedkoper is dan vuurwerk en dat de bewoners toch 'vuurwerk in kleur' zouden kunnen zien. Overigens gebruiken een aantal vuurwerkmakers (kleur)projectoren en schakelen vaak ook openluchtfilmvoorstellingen in hun evenementen in. De lijst met 17 programma's die de ondernemer van openluchtfilmvoorstellingen, Maurice De France eind 1904 en in 1905 in zijn catalogus heeft bevat een tachtigtal films waarvan slechts een drietal ingekleurd. Omdat bijna elke gemeente in het land die zich respecteert voor het 75 jarig bestaan van België een openluchtfilmvoorstelling of een vuurwerkspektakel aan zijn inwoners wil aanbieden, koopt hij een collectie van beelden in kleur met betrekking tot de voornaamste episodes van de Belgische revolutie van 1830 en "*une prise au naturel et colorée qui donne l'illusion d'un vrai feu d'artifice*"¹⁸. Met dit virtueel vuurwerk wil hij de avondvoorstelling afsluiten.

Producent Méliès zag het waarschijnlijk als

een handelsmerk aan om zijn films in kleur te vertonen. Hij stamt uit het variétémilieu en kent het effect en het belang van kleur voor een feeëriek spektakel. Hij produceert dan ook films waarin kleur een integrale rol speelt. Hij knoopt daarmee aan met de traditie van de *laterna magica*, waar al een jarenlange *knowhow* is opgebouwd bij het inkleuren van beelden. In Parijs, Londen en Berlijn ontstaan er rond de eeuwwisseling volwaardige inkleurateliers voor films. Honderden arbeidsters kleuren dagelijks met zeer fijne verfborsteltjes de beeldjes in. Ze doen dat met een zekere systematiek. Ze werken in groep aan een film, waarbij meestal één persoon voor één bepaalde kleur verantwoordelijk is. Dagelijks

kan zo gemiddeld per groepje acht tot tien meter film behandeld worden. Het Parijs atelier van Juffrouw Thuillier werkt voor Méliès. Ze is verantwoordelijk voor de eerste langere kleurenfilms zoals *Cendrillon* uit 1899 en later ook voor *Le Voyage a travers l'Impossible*. Het atelier heeft al een zekere reputatie bij het inkleuren van de *lanterna magica* illustraties en er werken maar liefst 200 arbeidsters¹⁹. Het beeldje voor beeldje inkleuren met de hand gebeurt zeker nog tot 1905.

De films worden vóór 1908 per meter aan de vertoners verkocht. Een nieuwe witzwart opname kost anderhalve frank per meter maar voor een nieuwe kleurenfilm wordt meer dan het dubbele ge-

Charles Urban (1867-1942)

vraagd. De firma Pathé is vóór 1914 de grootste filmproducent ter wereld wiens films wereldwijd te zien zijn. De firma werkt rond 1905 - zoals ook de andere grote producenten - met een sjablonensysteem. In een filmstrook worden de plaatsen waar een bepaalde kleur in het beeldfragment voorzien is uitgeknipt. Komen in de film drie verschillende kleuren voor, dan worden er drie dergelijke filmstrokvormen gemaakt. Vervolgens worden ze dan één na één op de in te kleuren film gebracht en door het respectievelijk kleurenbad getrokken. Goderus vermeldt in een artikel dat 200 kopieën van een film gekleurd met dit procédé slechts 30 à 40 centimes per meter meer kost dan een witzwart versie²⁰. De firma Pathé bezit haar

eigen ateliers die op de vooravond van de Eerste Wereldoorlog al meer dan 400 gespecialiseerde arbeiders tellen. Ze kleuren de films ofwel met hand in (zeker vóór 1905) ofwel maken ze dergelijke sjablonen (na 1905). Pathé verkoopt deze producten onder de benaming *Pathé Color*. De sjablonentechniek wordt meestal toegepast op de grote succesfilms waarvan er snel meerdere honderden exemplaren aan de man kunnen gebracht worden.

Een kleurenprocédé dat veel goedkoper is en dat jaren in zwang zal blijven is het *viragesysteem*. Dat betekent dat niet elk fotogrammetje ingekleurd wordt, maar een scène in één kleur gedompeld wordt. Speelt een deel van het

verhaal 's nachts, dan verschijnen de beelden in het blauw. Een dagscène in openlucht wordt in sepia of bruin aangeduid. Een scène binnenhuis - zeker wanneer er geliefden aan te pas kwamen - krijgt een rode tint.

Tenslotte zal ook de grote concurrent van de firma Pathé in Frankrijk en in België, namelijk de Franse firma Gaumont, uitpakken met films in kleur. Hoewel ze zeker al in 1911 op de affiche verschijnen is het toch opvallend dat in september 1912 wanneer de firma na een verbouwing de *Grand Cinema Royal* te Brussel heropent, prominent afficheert dat "*un grand film en couleurs: Au pays des Lions*" te zien zal zijn²¹. Begin 1913 had de Franse firma Gaumont met de *Chronochrome Gaumont* een nieuw driekleurenfilm procédé op de markt gebracht. Het systeem was kwalitatief beter dan dat van *Kinemacolor* want het gebruikte de drie kleurenfilters rood, blauw en groen. Gaumont toonde dit procédé voor het eerst in Londen, de hoofdstad van de *Kinemacolor*, op 16 januari 1913. Wanneer het Gaumont kleurensysteem in juni van dat jaar in New York te zien is, krijgt het van de pers lovende kritiek. Kodak koopt er de rechten van voor de Verenigde Staten, maar gebruikt ze niet. Overigens volgen de leden van de ABP al begin 1912 het onderzoek van Gaumont op het vlak

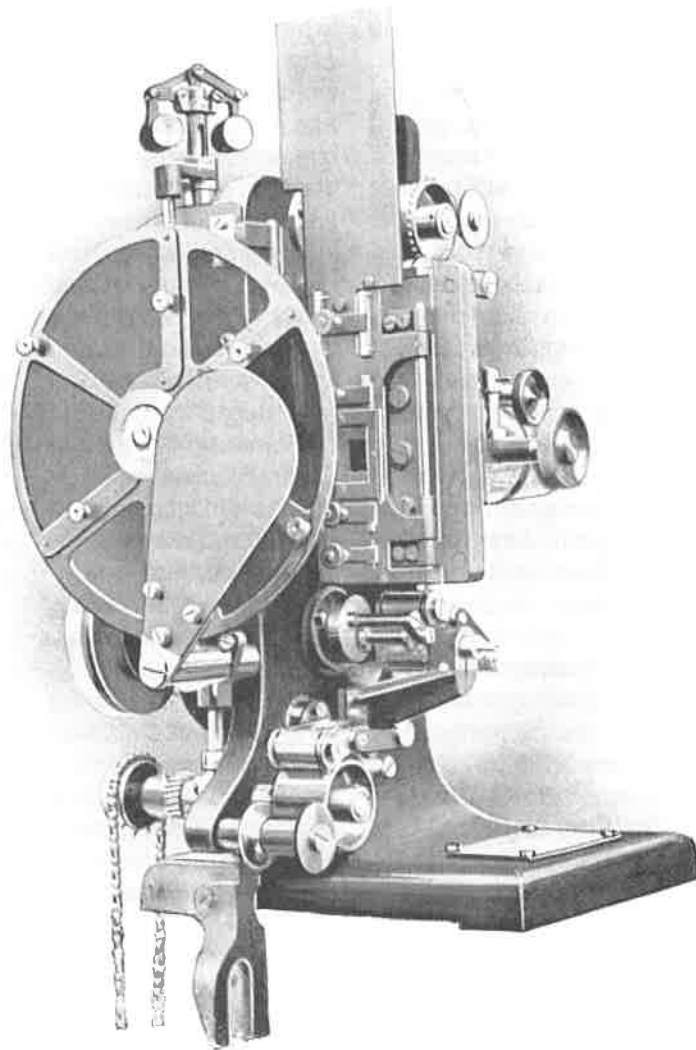
van kleurenfilm op de voet. De vereniging publiceert hierover in maart van dat jaar een artikel waarin de eerste projecties met het nieuwe Gaumont procédé erg positief worden beoordeeld²². Het kleuren systeem Gaumont blijft nog tot 1922 in zwang, maar verdwijnt daarna eveneens.

Films in kleur. Charles Urban en *The Natural Color Kinematograph Company Limited*

In 1861 wijst de Schotse natuurwetenschapper James Clerk Maxwell (1831-1879) in Londen op het feit dat een voorwerp dat met een filter uit respectievelijk groen en blauwviolet vloeistoffen wordt gefotografeerd, ook via de projectie door diezelfde filter kan worden weergegeven. In 1869 ontwikkelt de Franse wetenschapper Louis Ducos du Hauron (1837-1920) een soortgelijke methode om kleurendia's te vertonen. Hij is de bedenker van de *Trichrome* methode. Een beeld wordt met drie verschillende kleurenfilters (blauw, groen en rood) na elkaar gefotografeerd. Het emulsiemateriaal voor elke kleur wordt zó gedoseerd dat het gevoelig is voor die bepaalde kleur, bijvoorbeeld voor rood. Van die drie negatieven worden positieve dia's gemaakt die bij gewone projectie wel zwart en wit zijn. Ze verkrijgen hun kleur door ze gelijktijdig door de drie kleurenfilters te

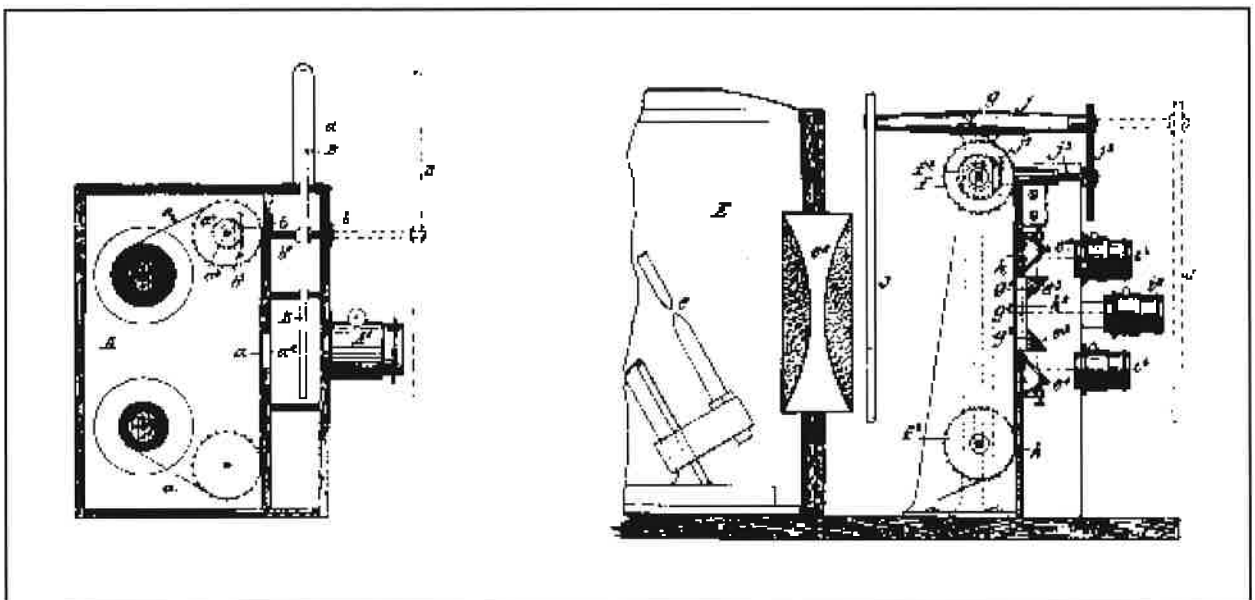
Georges Albert Smith (1864-1959)

De Kinemacolor camera (onder links, uittreksel uit de patentaanvraag) en de bijbehorende speciale 32 beeldjes/seconde projector (boven & onder rechts) met de typische tweekleuren filterschijf (rood/groen), de 'obturator' (afdekschijf) en bovenaan de snelheidsregulator.

(zie <http://www.widescreenmuseum.com/oldcolor/kinemaco.htm>, copyright 1998 The American WideScreenMuseum Martin Hart)

12

vertonen en de opnames zó te projecteren dat die op het scherm in één beeld samenvloeien. Een aantal kleurenfilm pioniers waaronder de Engelsman William Freese-Greene (1855-1921), die tussen 1898 en 1908 met het *Bicolor* systeem enkele films produceert, zoekt in dezelfde richting verder. Het zijn ingewikkelde procédés en de meeste geven geen bevredigende resultaten. Tot Georges Albert Smith (1864-1959) met het *Kinemacolor* procédé op de proppen komt.

De gebroeders Lumière geloven er niet in. Ze menen de oplossing in de scheikunde en niet in de filters te zien. Ze verkiezen een tijdje de werkwijze van Gabriel Lippmann. Na 1895 gaan ze hun eigen weg die leidde naar de autochrom foto maar niet naar de autochrom film. Goderus legt in 1912 in een publicatie uit waarom dit niet gebeurde. Het addertje onder het gras zit in de lange belichtingstijd, en door de vergroting van het beeld op het scherm wordt de grove korrelstructuur te zichtbaar ²³.

De Brit Edward R. Turner ging verder op de bevindingen van James Clerk Maxwell en Ducos du Hauron. In 1901 ontmoette hij de Amerikaanse filmproducent Charles Urban (1867-1942), die zich in Londen had gevestigd ²⁴. Urban is enthousiast en na de dood van Turner in 1902 vraagt hij zijn compagnon Georges Albert

Smith die reeds vanaf 1896 films met de hand inkleurde - om het procédé van Turner verder te bestuderen. Smith vereenvoudigde het systeem tot twee kleurenfilters. In november 1906 laat hij het patent op de uitvinding in Groot-Brittannië registreren. Dan test Smith het meer dan anderhalf jaar lang uit. Op 1 mei 1908 stelt Urban het procédé als *Kinemacolor* voor het eerst aan de Londense pers voor. De zakenman neemt van Smith nog in 1908 de rechten voor uitbating van de uitvinding over maar onder toch speciale voorwaarden:

"(Charles Urban) conserve le droit de produire des images par le procédé en question et de les exhiber et en faire usage dans ses conférences dans tous les pays à condition toutefois que dans aucun cas ces exhibitions n'auront lieu dans un théâtre, café-concert ou théâtre cinématographique quelconque, sauf consentement par écrit du ou des cessionnaires du brevet, qu'aucune de ces images ou des copies de celles-ci ne seront vendues, ou prêtées à personne autre que la Société dite: The Natural Color Kinematograph Company Limited, de Londres (...) et qu'il (Charles Urban) ne pourra en faire usage dans aucun autre but que pour illustrer des conférences données par lui et dans lesquelles il ne pourra rien être dit qui pourrait nuire ou préjudicer au procédé en question ou

(...) celui ou ceux qui, à l'époque, en seront propriétaires".

Vanaf het eerste ogenblik wordt het apparaat niet als een 'gestandaardiseerd massaproduct' beschouwd. Het mag enkel in deftige filmzalen worden opgesteld. Het zal Urban niet beletten om de uitvinding wereldwijd te verspreiden. Hij zal wel de geest van de voorwaarden naleven, namelijk het *Kinemacolor* apparaat enkel op eerbare plaatsen op te stellen. Hij promoot het onmiddellijk als het achtste wereldwonder. Op 3 december 1910 publiceert de Amerikaanse krant *The Outlook* ook in die zin over het procédé.

De *Kinemacolor* camera is voorzien van een rode en groene filter. Er wordt niet met 16 maar met 32 beeldjes per seconde gefilmd, waarbij twee opeenvolgende beeldjes doorheen een rode en groene filter belicht worden. De *Kinemacolor* projector is op zijn beurt ook van deze filters voorzien en kan zo op mechanische wijze kleurenopnamen op het scherm brengen. De resultaten zijn voor die tijd verbluffend. Het enige nadeel is dat hoe sneller het te filmen voorwerp beweegt hoe minder accuraat en kwaliteitsvol. Urban gelooft in het systeem zijn commerciële toekomst.

De wereld van de filmexploitatie is in 1908 duidelijk veranderd. De markt voor filmvertoningen raakt

meer gestructureerd, gereguleerd en is groeiende. Met de opening en de snelle verspreiding van bioscopen wereldwijd komen er grotere kapitalen vrij om in de dit nieuw entertainment te investeren. In 1912 zijn er in het kleine België toch al 650 bioscopen.

Urban stapt uit zijn andere filmproductiehuizen om zich volledig toe te leggen op de commercialisering van de kleurenfilm. Hij wordt in 1909 daarin gesteund door de succesvolle vertoningen van het procédé in het *Palace Theatre of Varieties* in Londen (in februari), in de *Folies Bergères* te Parijs (april) en in de Berlijnse *Wintergarten* (maart en december). De voorstellingen hebben een enorme weerklank. Dat jaar richt hij nog de onderneming *Natural Color Kinematograph Company* op om het *Kinemacolor* procédé op de markt te brengen. Hij wil de uitvinding exclusief uitbaten omdat de films enkel door de speciale *Kinemacolor* projector vertoond kunnen worden. Er is een speciale elektrische motor nodig om de film met 32 beeldjes per seconde door de machine te jagen. Urban zou voor de kwaliteit hoge prijzen vragen. Hij specialiseert zich op dat gebied waar de andere kleursystemen het laten afweten. Actuele gebeurtenissen en de vertoning ervan op het scherm zijn op één zaak gebaseerd: snelheid.

Op dat ogenblik is het een zeldzaamheid dat actualiteiten ingekleurd worden. Het is te tijd-rovend. De meeste actualiteiten van de diverse filmproducenten komen op hetzelfde ogenblik in de zaal. Het grote voordeel bij Urban is dat hij naast snelheid voor hetzelfde geld iets exclusiefs kan bieden, namelijk "natuurlijke" kleur. Het geeft de actualiteiten en reportages in de ogen van de bioscoopbezoeker een grotere realiteitswaarde.

In Londen vertoont Charles Urban zijn opnamen exclusief in het Scala Theater. Het is tussen 1910 en 1913 de *place to be* voor de bioscoop liefhebber en de high society. Hier wordt ook het eerst zijn grootste succes geafficheerd, namelijk de opnames van de Delhi Durbar. In december 1911 wordt in India de Delhi Durbar ceremonie gehouden en door een tiental firma's gefilmd²⁵. Urban investeert heel veel in deze opnames. Hij is er met een ploeg van acht cameramannen en brengt enkele duizenden meters film mee naar huis. Op 2 februari 1912 vindt de première plaats in de Londense Scala. Urban verbaast het publiek met de eerste documentaire in kleurenfilm die maar liefst twee en een half uur duurt. De beelden worden opgevoerd in een totaal-spektakel met een Indisch decor, met een voltallig orkest van bijna vijftig man en een meer dan twintig koppig koor. Het is een regelrechte ode aan het

Britse rijk. Hij stuurt ook filmvertoners met de film het land door. De film blijft in de Scala meer dan een jaar op de affiche, zelfs nadat de vertoonde kopie dermate slijtage vertoont dat menig bezoeker er hoofdpijn van krijgt. De sterkte van Urban wordt de reportage en de documentaire. In de Verenigde Staten produceert de Amerikaanse Kinemacolor maatschappij films over de Nationale parken en in 1913 eveneens een aantal speelfilms waarvan een bijzonder populaire namelijk *The Scarlet Letter* (1913). Deze film is van de hand van David Miles. De film is een van de zeldzame Kinemacolor fictie films die nog bewaard worden. Over het algemeen is de productie van fictiefilms in *Kinemacolor* weinig succesvol geweest.

Urban is niet de enige die rond 1909 in de toekomst van de kleurenfilm gelooft. Vanaf december van dat jaar begint de verkoop van de exclusieve rechten aan ondernemingen wereldwijd. Eind 1909 is het patent al aan de Verenigde Staten verkocht en kent de eerste Kinemacolor voorstelling op 11 december van dat jaar in Madison Square Gardens in New York een enorme bijval. Zowat overal in de wereld ontstaan er Kinemacolor ondernemingen. Voor meer dan 50 landen werden de rechten al vóór december 1912 verkocht. Het levert Urban alleen al minstens 259.000

Aankondiging van Kinemacolor in het gezaghebende Duitse vaktijdschrift 'Der Kinematograph' (maart 1910).
(Verzameling auteur)

Beilage zu No. 1207 der „Fachzeitschrift „Der Artist“

Der Kinematograph

Organ für die gesamte Projektionskunst.

No. 187. Düsseldorf, 8. März. 1910.

„KINEMACOLOR“

URBAN SMITH PATENTS

LEBENDE BILDER IN DEN FARBEN DER NATUR, HAT AM 4. MÄRZ SEINEN HINZUG IN DEUTSCHLANDS KINEMATOGRAPHEN-THEATER OEFHALTEN.

DAS

PALAST-THEATER, DÜSSELDORF

IST DAS ERSTE UND EINZIGE KINEMATOGRAPHEN-THEATER DER WELT, WELCHES „KINEMACOLOR“ VOR DER ÖFFENTLICHKEIT ZEIGT.

„KINEMACOLOR“ WURDE IM PALAST-THEATER VON OBLEHRTEN — FACHLEUTEN — DER PRESSE UND OELADENEM PUBLIKUM MIT EINEM SO SPONTANEN APPLAUS, SO WARMER ANERKENNUNG EMPFANGEN — UND DER SCHAUSTELLERISCHE ERFOLO WAR AUCH HINSICHTLICH DES THEATER-BESUCHES EIN SO FÖHRLICHER, SOWOHL ABSOLUT ALS AUCH COMPARATIV — DAS PUBLIKUM BRINGT DIESEM GRÖSSTEN FORTSCHRITT DER WISSENSCHAFT, DIESEM WUNDER MENSCHLICHER INTELLIGENZ — ÉNE SO GROSSE SYMPATHIE, SO GROSSEN ENTHUSIASMUS ENTFÖGEN, DASS VORAUSZUSEHEN IST, DASS BINNEN KURZEM JEDES GRÖSSERE THEATER, WELCHES AUF DER HÖHE BLEIBEN, DEM PUBLIKUM ETWAS BIETEN, DIE KONKURRENZ AUS DEM FÖLDE SCHLAGEN WILL, „KINEMACOLOR“ AUF SEIN PROGRAMM NEHMEN MUSS UND WIRD.

„KINEMACOLOR“ IST DAS EINZIGE VERFAHREN IN DER WELT, WELCHES DIE REINSTE FARBEN DER NATUR VON DEN ZÄRTTESTEN ZU DEN REICHESTEN UND TIEFSTEN NUR ALLEIN MIT HILFE DER „SONNE“ REPRODUZIERT. — KEIN VALEN! — KEIN KOLORIEREN!

„KINEMACOLOR“ — SZENEN SIND KEINE BILDER MEHR, SIE LEBEN UND ZEIGEN DIE PLASTIK DER NATUR.

DAS

PALAST-THEATER, DÜSSELDORF

GIBT DAS ALLEINRECHT DER AUFFÖHRUNG AN ERSTKLASSIGE THEATER IN GRÖSSEREN STÄDTEN WESTDEUTSCHLANDS ZU FULANTEN BEDINGUNGEN.

LIEPERT APPARATE, FILMS UND SÄMTLICHES REKLAM-MATERIAL.

Presented by **KINEMACOLOR**
A £10,000 Picture Play in Actual Colors.

A MELO-DRAMA
seething with Sensations.
—
Don't miss it!

Also amazing Programme of the World's Wonders in Nature's Colors.

Box Office Tel.: 5367 Holborn. **THE HOLBORN EMPIRE** Daily, 2.30 to 5 p.m. Matinees only

Het succes van de Delhi Durbar film is jammer genoeg niet meer geëvenaard, noch door de lange documentaire 'The opening of the Panamacanal' (1912), noch door enkele fictiefilms 'Mephisto', 'Oedipus Rex' (1912), 'The World, The Flesh and the Devil', 'The Scarlet Letter', 'Robin Hood' en 'Dr. Jekyll and Mr. Hyde' (1913-1914).

(Verzameling auteur en D.B. Thomas, *The First Color Motion Pictures*. Science Museum London 1969)

Britse ponden op. Als een van de eersten in Europa begint de firma *Palast Theater* Dusseldorf met de commerciële vertoning en verspreiding van Kinemacolorfilms en apparaten. Vanaf 4 maart 1910 wil deze firma het nieuwe procédé exclusief aanbieden aan de eerste klasse theaters in de grotere Westduitse steden. Ze levert daar voor niet alleen het lokale alleenrecht, maar ook de apparaten, films en reclamemateriaal. In haar verkoopargumenten komt het 'exclusieve' aan bod en ook dat het elke concurrent de loef zal afsteken. In Duitsland zal het procédé wel niet uitgroeien tot een groot succesnummer. Hetzelfde geldt voor tal van andere landen zoals Frankrijk waar de zakenman Magnier eveneens voor 25.000 £ de rechten had verworven. Voor de Japanse investeerder in de rechten (10.000£) Fukuhodo Cie is het daarentegen wel een lucratieve onderneming.

In Frankrijk zal het procédé slechts met mondjesmaat doorbreken en een beperkte commerciële ontplooiing kennen. De Parijse filmproducent en -verdelers *Eclipse* organiseert op 8 juli 1908 met Albert Smith een conferentie over het nieuwe kleurenfilmprocédé in de zaal van de vereniging van de Franse burgerlijke ingenieurs. Er zijn kleurenopnamen uit Brighton, Dieppe en Parijs.

De pers is enthousiast. *Eclipse* heeft ook de rechten voor Frankrijk gekocht. De grootste filmproducent, filmverdelers en -vertoner in Frankrijk *Pathé Frères* is minder euforisch. Hij laat in een brief aan zijn aandeelhouders weten dat het niet in het Kinemacolor kleurensysteem gelooft. *Pathé Frères* ziet in Kinemacolor een mogelijk concurrent. Bovendien heeft de firma pas fors in de eigen 'ingekleurde' filmproductie en 'inkleurateliers' geïnvesteerd. Ze pakt haar nieuwe potentiële concurrent onmiddellijk meedogenloos aan. In een echte hetze bij haar klanten en via de pers maakt ze brandhout van het nieuwe procédé. Met zijn quasi monopoliepositie bij de meest prestigieuze - en kapitaalkrachtige - bioscopen in Frankrijk, maar ook in het buitenland, slaagt de firma heel wat weerwerk te leveren. Het resultaat van deze hetze is een klacht van de Franse bezitter van het Kinemacolor patent, de firma *Eclipse*, tegen *Pathé* wegens smaad. *Eclipse* verliest dit proces op 6 februari 1909. Overigens heeft de firma *Pathé* in tal van landen in Europa op dat ogenblik een quasi monopoliepositie voor de verhuur van films²⁶. Tijdens de jaarlijkse aandelenvergadering toont de firma aan zijn geldschieters het verfijnd *Pathé Color* systeem. Het grote voordeel is dat elk verkocht 35 mm apparaat in de wereld – en dat zijn er tienduizen-

den - de films kunnen vertonen. Ze zijn ook heel wat goedkoper omdat ze maar de helft film nodig hebben van deze voor de Kinemacolor apparatuur.

De Franse filmverdelers en -producent *Raleigh & Robert* neemt de exploitatie van Kinemacolor van *Eclipse* over. Hij plaatst aan de Parijse *Boulevard des Italiens* voor de betere burgerij een Kinemacolor projectieapparaat in een kleine zaal waar voornamelijk actualiteiten uit de *beau-monde*, natuurbeelden en enkele komische korte films op het affiche komen. Tijdens de zomer van 1911 polst de firma of het publiek dergelijke films wel wil zien. Blijkbaar is de analyse positief en op het einde van dat jaar opent *Raleigh & Robert* een speciale Kinemacolorzaal op dezelfde boulevard onder de benaming *L'American Biograph-Kinémacolor*. Het grote succes is de documentaire over de Delhi Durbar die onder de titel *L'Apothéose de l'Empire des Indes* op het programma staat. In zijn promotie benadrukt de onderneming het unieke mechanische systeem dat kwalitatieve beelden op het scherm brengt. Ze verwijst met een meewarigheid naar producenten zoals een *Pathé*, die nog met oude ambachtelijke technieken werken en blijkbaar de boot van de nieuwe technologie hebben gemist. *Pathé* verhoogt zijn filmproductie in *Pathécolor*, hetgeen wereldwijd en

ook in België op de bioscoop schermen zichtbaar wordt. De firma wijst voortdurend op de negatieve aspecten van de Kinemacolor projecties: ze zouden de mensen ziek maken en de projectie zou niet ongevaarlijk zijn voor de ogen. *Raleigh & Robert* betwisten voor de rechtbank het gebruik van de term 'color' die *Pathé* aan zijn *Pathécolor* procédé heeft gegeven, maar ze verliezen dit proces in januari 1913. De firma *Raleigh & Robert* heeft dan al de boeken neergelegd. Urban herneemt de Franse rechten en verleent ze aan de uitbater van één van de meest luxueuze en duurste filmzalen van Parijs: de *Cinéma Edouard VII*. Het programma richt zich tot de hoge burgerij van de stad. Films als *Les travaux du canal de Panama* (in het Panamakanaal had die burgerij haar geld in geïnvesteerd!) en reportages over presidenten en koningen komen er op het scherm. In juni 1914 gaat de zaal dicht.

Met zijn patent mikt Urban op een wereldwijde monopoliepositie om kleurenfilms te draaien en te vertonen. Dat wordt begin 1914 voor de rechtbank betwist door William Friese-Greene en Urban verliest het proces. Ondertussen doet hij zelf in april 1914 zijn onderneming *The Natural Color Kinematograph Company* op om zijn aandeelhouders en zichzelf financieel uit te brand te houden.

Bij nader toezien moet de redenen voor het stopzetten van de firma ook elders gezocht worden. De resultaten van de exploitatie zijn minder goed en het procédé is niet zonder schoonheidsfoutjes. Interieur- of studio-opnames blijken onmogelijk wegens gebrek aan licht, en de kosten van de films, die twee keer langer zijn dan bij een conventionele projectie. Bovendien kunnen de films enkel met een speciale projector op het scherm komen en er zijn te weinig films zonder veel variatie voorhanden om deze investering rendabel te maken voor bioscopen die een of twee keer per week nieuwe titels op de affiche willen. In de grote steden waar er een groot potentieel cliënteel is, kan het functioneren, maar niet in kleinere steden of gemeenten.

De Kinemacolor film kan niet als massaproduct verspreid worden. Na verloop van tijd bemerkten de critici en de kijkers dat het toch 'maar' gaat om een systeem dat niet alle kleuren perfect weergeeft. Het is immers maar een twee kleuren procédé. Het aandeel van de fictie films die elders met onder meer hun melodrama's, hun misdaadverhalen en hun komedies de attractie van het bioscoopbezoek uitmaken, ontbreken.

Goderus kent het Kinemacolor systeem eveneens. Hij zegt ervan in mei-juni 1912: "Les inconvénients du procédé trichrome sont nombreux (...). Celui-ci peut procéder (...) à la façon du kinémacolor, dans lequel les épreuves des différentes couleurs, réduites à deux dans l'espèce, le vert et le

rouge, sont imprimées en noir sur les rouleaux et colorées par deux écrans fonctionnant alternativement suivant que la projection montre une épreuve du rouge ou une épreuve du vert; Ce système a des inconvénients graves et il est étonnant que le résultat soit parfois assez convenable. Il demande notamment aussi un foyer lumineux de cent ampères, ce qui est énorme. Le dégagement de chaleur est tel que les écrans colorés sont brûlés et hors de service au bout de fort peu de temps. D'un autre côté, avec du rouge et du vert il est impossible de produire du bleu ; aussi, les ciels du kinémacolor présentent ordinairement des teintes qu'on n'a jamais vues dans la nature (...)"²⁷. Toch was het procédé op zich voor de tijd een opmerkelijk technisch hoogstandje.

Kinemacolor verovert België

"Le 'Kinemacolor' (...) ouvrira ses portes (...) à la Scala, place de Brouckère (...). Il ne s'agit pas ici, comme on pourrait le croire, de films maladroitement coloriés à la main, mais de véritables photographies animées en couleurs, obtenues par un procédé tout nouveau et dont les résultats sont des plus remarquables. On peut dire que jusqu'ici nous n'avons assisté qu'à des spectacles cinématographiques incomplets et rudimentaires. Le noir et blanc ne donne qu'une vision imparfaite et fatigante de la nature, alors que le 'Kinemacolor' reproduit la vie avec une réalité saisissante (...)" (Le XXe Siècle, Brussel, 4 januari 1912).

Exploitants !

Voulez-vous chaque semaine une ou plusieurs exclusivités sensationnelles ?

Voulez-vous corser votre programme par des films uniques et merveilleux ?

Voulez-vous augmenter le côté artistique de votre spectacle ?

Voulez-vous, enfin, avoir un avantage considérable sur vos concurrents ?

ADRESSEZ-VOUS :

au service de location de la Ste A^{me} Belge du KINÉMACOLOR, Théâtre de la Scala, 18, Place de Brouckère, Bruxelles. Téléph. A 1835.

Le Kinémacolor vous fera des conditions avantageuses qui vous permettront d'ajouter à vos programmes les merveilleux films en couleurs naturelles qui firent courir Bruxelles, Paris, Berlin, New-York, etc., etc.

— — —

“ KINÉMACOLOR „

18 PLACE DE BROUCKÈRE, 18, BRUXELLES

Téléphone : A 1835

De onderneming Kinemacolor Belge

De eerste voorstelling van de Kinemacolor die te Londen in het *Urbanora House* op 1 mei 1908 plaats vindt, krijgt ook weerklank in de Belgische pers. Ze publiceert artikels over deze kleurfilms. Belgische liberale kranten voor de ge-goede burgerij schrijven dat het een grote gebeurtenis gaat: "la cinématographie en couleurs naturelles est trouvée. On peut cinématographier désormais non seulement les contours et les mouvements des objets, mais aussi leurs couleurs vraies, leurs

De Brusselse 'Scala' op het De Brouckèreplein - de naam Scala stond garant voor de internationale kwaliteitszalen - wordt thuishaven van Kinemacolor.

(verzameling auteur)

tons, demi-tons et nuances les plus diverses”²⁸. Het bericht dat in de kranten verschijnt, komt hoofdzakelijk uit de Franse pers en met name uit *Le Gaulois*. Ze hebben het verder over de uitvinders en over de filmvoorstelling die deze op 8 juli voor de Parijse burgerlijke ingenieurs hebben georganiseerd. Verder gaan ze in op de voorstelling waarbij ze erop wijzen dat de kleurbeelden die in Parijs en Dieppe de avond en de dag daarvoor werden opgenomen. En de pers besluit dat het nieuwe procédé een revolutionaire uitvinding is.

De Franse baron Henri de Rothschild, vriend van Proust en bezoeker van literaire salons, koopt in de loop van 1908 of 1909 de rechten van de Kinemacolor voor België, Luxemburg en Nederland²⁹. De Rothschild is mogelijk méér dan een rijk artiest die met de aankoop van de rechten voor de Benelux speculeerde. Het kan zijn dat het hier gaat om dé Henri de Rothschild, die rond 1911 de Franse *Société industrielle du Radium* te Gif-sur-Yvette meefinanciert. Er is niet bekend waarom hij precies de rechten van de Kinemacolor verwierf. Mogelijk zag hij het als een winstgevend project en verkocht hij ze voor heel wat meer geld aan ondernemingen die de uitvinding in België wilden commercialiseren. Wat wel bekend is, is dat er eind 1909 ook

Belgen zijn die in de exploitatie van Albert Smiths' uitvinding geïnteresseerd zijn. De onderneming *La Maison J. wRougier* heeft een optie genomen op de rechten om het kleurenprocédé *Natural Color Kinematograph* in België te commercialiseren. Deze firma die uit twee vennoten bestaat namelijk Gustave Maes en J. Rougier-Grangeneuve, wil een studie uitvoeren om in België en daarbuiten terreinen te vinden waar om het even welke attracties kunnen worden uitgbaat. Veertien dagen na de oprichting van hun firma brengen ze deze en andere rechten onder bij de vennootschap onder firma *Joy Park*. Hieruit blijkt dat ze ondertussen een terrein in Brussel hebben verworven, contacten hebben voor een variétéact met lilliputters en voor lunaparkattracties. Gustave Maes noemt zichzelf organisator van feesten. De onderneming *Joy Park* wil zich toeleggen op alle mogelijk amusement en feesten (cafés, restaurants, bioscopen, publiciteit, en zo verder). Naast het *Maison J. Rougier* is de belangrijkste aandeelhouder van *Joy Park* de Brusselsese geneesheer Charles Vermeersch. Ingenieur Michel Orval uit Schaerbeek heeft eveneens enkele aandelen. Het is niet duidelijk op welke wijze het procédé *Natural Color Kinematograph* door *Joy Park* werd gebruikt, waarschijnlijk is het slechts bij een optie gebleven³⁰.

Het procédé is wel wat verschillend van het brevet dat de Amerikaanse firma *The Natural Color Moving Picture Company* uit Philadelphia op 18 augustus 1909 in België deponereert (Nr. 218524). Het gaat hier wel om films doorheen drie kleurenfilters te projecteren. De firma Léon Duvinage uit de Brusselsese Nervierslaan 39, wordt de vertegenwoordiger van deze Amerikaanse onderneming in België³¹. Het lijkt dat *The Natural Color Moving Picture Company* inspeelt op de mogelijke verwarring met Urbans firma. Overigens geeft Urban pas op 11 december 1909 de eerste vertoning van de Kinemacolor in de Verenigde Staten en verkoopt hij begin 1910 de rechten van het procédé aan de twee Amerikanen uit Pennsylvania Gilbert H. Aymar en James K. Bowen, die in april 1910 de firma *The American Kinemacolor Company* met zetel in Allentown oprichten³².

Eind 1911 wordt er te Brussel de vennootschap onder firma *Kinémacolor Belge* opgericht³³. De aandeelhouders die 250.000 frank bij elkaar brengen, blijken allen Fransen te zijn. De vier beheerders zijn de wisselagent - elders bankier genoemd - Walter Furst, de graveerder, schilder en schrijver Henri Cain (1859-1937), de acteur Max Maurey (1868-1947) en de industrieel Lucien Levy. Deze laatste brengt de optie

in voor de rechten op het brevet nr. 210862 betreffend filmapparatuur nodig voor de productie van kleuropnames. Het is het brevet dat eind december 1908 bij Smiths' vertegenwoordiger Biebuyck te Brussel voor België werd neergelegd onder de beschrijving "*Perfectionnements apportés et relatifs aux appareils cinématographiques pour la production d'images colorées*". Levy schrijft in op 2500 aandelen en hij investeert nog in 250 gewone aandelen. Hij zal ook de voorzitter Alphonse Furst bij diens overlijden in het voorjaar van 1912 als voorzitter en afgevaardigd beheerder van de firma opvolgen.

De tweede belangrijkste aandeelhouder is de industrieel Henri Deutsch de Meurthe (1846-1919) uit Parijs. Hij neemt 400 aandelen van de 2500 voor zijn rekening. Zijn vader was één van de eersten die in Frankrijk een petroleum raffinaderij op punt hadden gesteld. Henri volgt hem in 1866 als directeur op en vergaart een onmetelijk fortuin. Hij investeert een deel ervan in de aanmoediging van de luchtvaart en in de automobielconstructies. Vanaf 1885 steunt hij ook Wilbur Wright (1867-1912), een van de eerste vliegtuigbouwers. Hij wordt één van de grote mecenasen voor de bevordering van de ontlukende vliegtuig-, zeppelin- en automobielindustrie. Daarnaast is hij ook een getalenteerd musicus die tal van bekende melodieën

voor piano zal schrijven waarin hij vaak de auto en het vliegwezen als onderwerp neemt³⁴. Een andere vertegenwoordiger uit de industriële wereld die in de onderneming investeert is Philippe-Oscar Reblaud. Hij werkt voor de *Société des Ateliers et Chantiers de France* in Duinkerken.

Opmerkelijk is dat onder de eerste aandeelhouders van de *Kinémacolor Belge* zoveel artiesten of kunstenaars zijn. Naast Cain en Maurey heeft de Parijse theateractrice Madame Eugénie Caroline Segond-Weber (1867-1945) vijftig aandelen, waarmee ze ook de kleinste aandeelhouder van de onderneming is. Het is mogelijk dat een aantal aandeelhouders elkaar kent via het salon van de Joodse Geneviève Halévy, weduwe van de toondichter Georges Bizet (1838-1975).

Ze huwt na de dood van Bizet de rijke advocaat Emile Straus en opent op het de hoek van de *rue de Miromesnil* een van de meest befaamde salons in het Parijs van de Belle Epoque. Het was ook een trefpunt voor geassimileerde joden³⁵. Het salon staat als erg progressief bekend. Madame Straus zou hier een nieuw soort Parijse *haute société* vormen. Ze nodigt snobs, zakenlui, investeerders, artiesten van alle genres, schrijvers en journalisten uit. Haar man heeft de politieke contacten en voor hem komen de ministers en politici (zoals Leo Blum)³⁶. Mogelijk dat daar ook de (Joodse) aandeelhouders Lucien Sauphar en Albert Nahmais verkeren? Misschien is het toeval maar de zoon van Bizet, Jacques, was een van de pioniers van kleine auto's. Ligt hier een verband met Henri Deutsch de Meurthe? Emile Straus

is eveneens aandeelhouder van de *Kinémacolor Belge*. Onder de aandeelhouders bevindt zich ook een Parijse rentenier Alphonse Furst, mogelijk familie van bankier Walter Furst.

Als de onderneming twee jaar later de boeken neerlegt, staan er naast de stichtende aandeelhouders Lucien Levy, Henri Cain, Max Maurey, Walter Furst, Emile Straus, Henri Deutsch de Meurthe, Lucien Sauphar en Henri Say enkele nieuwe waaronder drie Belgen: Avocaat Jules Meise en uitgever Ernest Thill uit Elsene, en de Brusselse wisselagent Armand Marraché. Tenslotte is er de Parijse rentenier Armand Bapst met twintig aandelen. Ingenieur Maurice De France treedt als secretaris op bij het noteren van de beslissing die leidt tot de ontbinding van de onderneming.

Het Belgisch Staatsblad publiceert de boekhoudkundige balans van 31 december 1913. Daaruit blijkt dat er voor 36.486,75 frank aan films en 10.000 frank aan materieel werd besteed³⁷.

De oprichting van de onderneming *Kinémacolor Belge* ontgaat de Belgische filmvakpers niet. Op 6 januari 1912 publiceert de *Revue Belge du Cinéma* dat het 'schijnt' dat één van de grote Belgische banken, verbonden aan een befaamde Parijse financiële instelling, de *Kinémacolor* in België wil introduceren. Over welk "*maison financière*" het hier gaat is niet bekend, mogelijk heeft het iets te maken met het wisselkantoor van Walter Furst. Een week later wordt bekend gemaakt dat de voorstellingen van *Kinémacolor* in de Brusselse Scala zal plaatsvinden. De Maatschappij voor Artistieke Cinemato-

18

Aankondiging van de S.A. Kinémacolor in de Revue Belge du Cinema, waarin zij de concurrentie moet aangaan met onder andere Gaumont (december 1912).
(Verzameling auteur)

SOCIÉTÉ ANONYME BELGE

KINÉMACOLOR

(Théâtre de la Scala)

Tél. A 1835 - 18, PLACE DE BROUCKÈRE, 18 - Tel. A 1835

BRUXELLES

20e Année - N° 43

28 Décembre 1912.

REVUE BELGE DU CINÉMA.

LÉON GAUMONT
29, Rue de la Fiancée, BRUXELLES
TÉLÉPHONE 11310

Concessionnaire exclusif pour la Belgique et la Hollande de la Société des

Établissements Gaumont

COMPTOIR CINÉ-LOCATION
la plus puissante organisation de location du monde

PROGRAMME 2

Le « *Kinémacolor* » est un procédé unique qui reproduit directement toutes les couleurs de la nature et qui donne le relief absolu. — Aucun procédé de coloriage, aussi perfectionné qu'on ne peut lui être comparé. — Les résultats obtenus par le « *Kinémacolor* » ont été consacrés par l'opinion de la presse du monde entier. — Il ne s'agit plus d'une invention à son début, mais d'un résultat réel, tangible, devant qui chacun est émerveillé. — L'arrivée des films « *Kinémacolor* » à un programme cinématographique est une source de profits considérables.

» » »

La Société du « *KINÉMACOLOR BELGE* », a l'honneur d'informer MM. les Exploitants qu'elle vient de terminer l'installation de son **service de location** des films « *KINÉMACOLOR* », et qu'elle se tient à leur entière disposition pour leur donner tous renseignements et détails.

» » »

« KINÉMACOLOR »

18, PLACE DE BROUCKÈRE, 18, BRUXELLES

Téléphone : A 1835

Demandez le avis détaillé.

EDITION GAUMONT

Desir vainqueur (2 ex., grande)	339 m
L'Apollon des Roches Noires (2 ex., grande)	303 m
En Voyage de noces (2 ex., grande)	216 m
Le Pear des diamants, comédie	192 m
Bébé est un ange gardien (2 ex., grande)	140 m
L'Indiella, comédie	71 m
Fondrie de feu dans l'Oural, 12c	93 m
La Mécanothérapie, 3c	78 m
Le Maître et son élève, com. aud.	409 m
Caumont actualité (2 exemplaires, journal N° 1)	100 m

DIVERS EDITEURS

Élevauche de la mort, 2c	205 m
Faute d'orthographe, comédie	267 m
La Boite de dynamite, 1c	206 m
Le Crig de pain, 1c	169 m
Le Français dans le puits, 1c	114 m
Message suprême, 1c	248 m
Lumignon éternel, 1c	655 m
Robinet se trompe d'étage, 1c	165 m

DEMANDER LE CATALOGUE GÉNÉRAL DES FILMS

grafie de Kinemacolor brengt pas vanaf 30 mei 1912 het procédé naar Nederland³⁸.

De *Scala* aan het Brouckèreplein is één van de bekendste amusementstempels van Brussel. Als variététheater heeft het in 1912 al een lange traditie om 'speciale' filmapparatuur te programmeren. Eén van de meest dynamische variétédirecteurs van het land is Alphonse De Gunst. Van 1887 tot 1906 is hij artistiek directeur van de *Scala*. Hij bouwt eind juli 1898 de zaal uit tot een echte *music-hall* met 820 plaatsen. De toegangsprijs is modest en bedraagt vijftig centiem, maar consumptie is verplicht. In het voorjaar van 1898 had hij er al de *American Bioscop* als een variéténummer tussen de anderen geprogrammeerd en hij doet dat een jaar later opnieuw. De benaming 'Amerikaanse bioscoop' verwijst naar een verbeterde versie van Lumières' cinematograaf. Aan Charles Urban, de Amerikaanse kinoscoop exploitant, die na 1900 vanuit Groot-Brittannië zaken doet, en er later de rechten op de Kinemacolor exploiteert, wordt het perfectioneren van dit apparaat toegeschreven. Hiermee brengt de *Scala* beelden van onder meer het Dreyfus proces en van de Tweede Boerenoorlog.

De *Scala* heeft met het variéténummer van de Amerikaanse bioscoop geluk. Films over de

oorlog in Transvaal zijn rond de eeuwwisseling zowat overal te zien. Maar de bioscoopfilmproducent, Urbans' *Warwick Trading Company*, speelt een bijzondere rol bij de aanmaak en verspreiding van opnamen uit Zuid-Afrika. Ze beschikt als één van de eersten al in januari 1900 over beelden uit het conflictgebied.

In 1903 staat in de *Scala* opnieuw een nummer met de Duitse Kosmograaf (*Cosmographe Géant*) van Oskar Messter met onder meer opnamen van de Delhi Durbar feesten uit 1902. Messter heeft goede contacten met de *Warwick Trading Cie* en hij heeft deze beelden waarschijnlijk van Urban.

In de loop van de volgende jaren staan op de affiche geregeld variéténummers met filmprojecties zoals deze van de Amerikaanse *Vitograph* en van de Franse ingenieur Froissart met onder meer beelden uit het leven van de Franse *beau monde*³⁹. Kortom, het mag misschien toeval zijn, maar het is opmerkelijk dat de Kinemacolor zijn intrede doet in een etablissement waar voordien al een uitvinding van Charles Urban, opgesteld stond. Wat geen toeval is, is dat de *Scala* een zaal is die het hart uitmaakt van het Brusselse uitgangsevenen.

De France is niet zomaar iemand. Hij is een ingenieur die vóór 1911 één van de meest

actieve Belgische ondernemers in een speciale vorm van filmvertoningen namelijk de openlucht filmvoorstellingen. Vóór de eeuwwisseling zit hij in de publiciteitswereld en ronselt advertenties voor *Photo-Théâtre*, het blad van de Brusselse theater- en variétéwereld. Hij richt in 1898 een firma op die bekend staat als *Cinéma-Réclame de la Scala*. Boven de ingang van de *Scala* projecteert hij gedurende enkele jaren films met daartussen publiciteitsaankondigingen. Tussen 1902 en ongeveer 1909 reist hij het land rond met openluchtfilmprojecties op schermen tot 250 m²⁴⁰.

De voorstellingen

De belangstelling van de Belgische koninklijke familie voor de nieuwe ontwikkelingen op foto- en filmgebied is op dat ogenblik algemeen bekend. Albert I had contacten met de gebroeders Lumière en hij was op 10 november 1895 aanwezig op de allereerste filmvoorstelling van de cinematograaf in België. Vooraleer de voorstellingen van de Kinemacolor toegankelijk zijn voor het grote publiek, krijgt de koning begin februari 1912 een aangepaste privé-vertoning op het Paleis. Deze voorstellingen bevatten beelden uit Egypte⁴¹. Het zijn films als *Un coucher de soleil en Egypte* en *Excursions au Pyramides*. Hiermee wil de firma inspelen op de reis die de koning en de konin-

gin kort voordien in Afrika hebben gemaakt. De vorsten zien er ook het grote kassucces van de firma namelijk de opnamen uit 1911 van de Durbarfeesten in Delhi⁴². Over deze film schrijft *Le XXIème Siècle* dat het "un panorama émouvant de l'Inde féerique et mystérieuse (is). *Le ciel d'un bleu intense, les temples en ruine, la jungle désordonné, les cavalcades de radjahs aux cimenterres incrustées de pierreries, les défilés des soldats anglais et indigènes, les cortèges d'éléphants, les choses tout viendra chatoyer sur l'écran, de telle sorte que les spectateurs auraient l'impression de vivre un somptueux et magnifique rêve de mille et une nuits*"⁴¹.

Graaf Jean de Mérode, Groot Maarschalk van het hof schrijft op 5 maart een brief naar de Kinemacolor exploitanten om hen in naam van de koning te bedanken voor de prachtige films⁴³.

Midden februari 1912 kan het gewone publiek de kleurfilms van Kinemacolor in de Brusselse *Scala* bekijken. Naast enkele korte films staat er het eerste deel van de Durbarfeesten te Delhi op de affiche.

Twee weken later voegt de exploitant het tweede deel er aan toe: "ceux qui n'ont pas encore été au Théâtre de la Scala, ne peuvent s'imaginer avec quelle intensité les couleurs de cette éclatant spectacle sont rendues sur l'écran"⁴⁴.

In dat eerste jaar worden regelmatig in de Brusselse Scala nieuwe avondvullende Kinemacolor producties geafficheerd. En de voorstellingen hebben succes⁴⁵. Tijdens de zomer van dat jaar volgt er een rustpauze voor de Kinemacolor vertoningen. Eind september 1912 tot in juli 1913 programmeert de Scala opnieuw voor zijn winterseizoen Kinemacolor. Het programma bestaat dan wel uit een deel kleuren en een deel nieuwe witzwart beelden, aangevuld met een journal met de nieuwste actualiteiten. *Kinemacolor België* zou ook nog elders in Brussel films hebben vertoond namelijk in het *Elite Théâtre*, maar hiervan er zijn nog geen sporen terug gevonden⁴⁶. Het *Elite Théâtre* wordt op 10 september 1912 opgericht. Het is een eerder kleine vennootschap met een maatschappelijk kapitaal van 50.000 frank met zetel in Elsene. Eén van de aandeelhouders, Charles Hechtermans, brengt niet alleen de bioscoop *Cinéma d'Elite* op de Elsene steenweg 4 in Elsene maar ook alle contacten met de *Kinemacolor Belge* in. Hechtermans wordt door de onderneming ook als de gerant en uitbater van de bioscoop aangesteld. Van de andere aandeelhouders kunnen de Lakense brouwer Leon Dumortier, de Brusselaar Romain Boin, een ingenieurelektricien en Michel Vanhulst, een handelaar, naast drie leden van de Cure-

ghemse familie Douay vermeldt worden. Eén van de Douays, René zit in de Brusselse amusementswereld. Hij heeft enkele dagen daarvoor voor 25.000 frank geïnvesteerd in het *Théâtre Molière* eveneens in Elsene. In juli 1914 wordt de vennootschap *Elite Théâtre* opgedoekt⁴⁷.

De directeur van de Scala in 1912-1913 is Moray⁴⁹. Mogelijk gaat het hier om Isidore Moray die in april 1913 in de Brusselse bioscoop zijn directeurschap neerlegt om zich aan de filmproductie te wijden, die hij zelf heeft opgericht. In januari 1913 verneemt de pers dat hij door de *Kinemacolor Belge* gevraagd wordt om de verdeling van de Kinemacolor films in België te behartigen. Hij zal hiervoor de Scala vanaf 15 januari verlaten⁴⁹.

Kinemacolor in België

Ondertussen hebben de leden van de Gentse afdeling van ABP niet stilgezeten. Op donderdag 7 maart staat een conferentie van Amand Goderus met een voorstelling van de Kinemacolor er op het programma. Enkele dagen later kan de gewone Gentenaar de Kinemacolor films zien in de katholieke bioscoop Het Goede Zaad op de Gouden Leeuwnaam 7. De oude Valentino wordt in 1911 gemoderniseerd in feestelijke Art Nouveau-stijl en gaat in het begin van 1912 als modernste en brandveiligste

PATHÉCOLOR

application nouvelle de la cinématographie en couleurs

le dernier progrès de la Science moderne

Ne pas confondre

Ce n'est pas un Film noir coloré par des écrans à la façon de la Loie Fuller, mais un véritable film en couleurs

Pathécolor werpt zich op als de koploper van de gekleurde film. De tweede belangrijke zaal die de firma in Gent opent moet ook hier in het vooruitzicht van de geplande wereldtentoonstelling van 1913 de concurrentie met andere filmmaatschappijen aangaan.

(verzameling auteur en Universiteitsbibliotheek Gent, Fonds Vliegende Bladen)

Gentse zaal onder de benaming *Scala* (als verwijzing naar de Brusselse zaal?) open. Het is nog niet onderzocht of hier misschien ook Kinemacolor films te zien waren ⁵⁰.

De introductie van de Kinemacolor in het Gentse ontlokt ook reacties van de plaatselijke grote Pathé filmzaal de Pathé Schouwburg in de Veldstraat, waarvan de Gentenaar E. Lagrange op dat ogenblik bestuurder was. Op 14 maart 1912 kondigt de directie aan dat de grote kleurfilm in twee delen, *Le Siège de*

Calais op het programma komt. Deze film is de eerste in de nieuwe reeks van grote films in "*Pathécolor, qui reproduisent exactement les couleurs naturelles*" ⁵¹.

Pathé doet in België eveneens tussen 1909 en 1912 alles om het Kinemacolor procédé te minimaliseren. Deze Franse firma heeft in die periode als handelsmerk om in alle steden de meest prestigieuze zaal te openen en zich als de *primus inter pares* te manifesteren. In oktober 1909 is van haar actie in ons land

Prominent in de oksel van het Leuvense Stationplein heeft zich Kinemacolor in de bioscoop van het Hôtel du Nord gevestigd.

(Detail postkaart, verzameling auteur)

ten minste een duidelijk spoor terug te vinden.

Le Journal de Mons schrijft dat er op dat ogenblik nogal ophef gemaakt wordt over een kleurenfilm die een 'revolutie in deze industrie' zou teweegbrengen. Maar gewaarschuwde mensen zullen dit nieuws met het grootste scepticisme aanhoren en de toekomst zal uitwijzen dat ze gelijk hebben, is er te lezen. Voorts wijst het blad erop dat bij het vergelijken van de twee procédés de kleurenfilms van Pathécolor die het publiek in vervoe-ring hebben gebracht: "Ze konden vaststellen dat de beelden een van een "*nettété absolue (waren), qui ne diminuait même pas dans la vue dite 'panoramique', impossible à colorier autrefois par suite de la interesse avec laquelle le paysage fuyait sous les yeux*" ⁵².

In het artikel wordt onrechtstreeks op de nadelen van de Kinemacolor projecties gewezen: de dubbele lengte van de film - en dus hogere kostprijs -, nieuwe apparatuur die slechts voor de productie van één firma geëigend is en niet voor de andere kan worden gebruikt, en dat er maar twee kleuren in plaats van meerdere kunnen worden vertoond. Kortom, de krant is formeel:

"*Les cinématographies en couleurs de Pathé Frères nous donnent aujourd'hui l'absolu rendement des couleurs de la nature, dans toute leur diversité*".

Ook hier is het artikel ontstaan na de eerste vertoning van de Kinemacolor in Parijs en voor *Pathécolor* is het ook het startpunt om in Mons, en waarschijnlijk ook in de rest van België met een versterkt offensief te beginnen om in elk programma een kleurenfilm te vertonen. In de *Eden Bourse* kondigt ze op 7 oktober met de kleurenfilm *Une viste à Biskra* de première aan van het vernieuwde Pathécolor systeem.

Het lijkt erop dat de Kinemacolor het land veroverd. Op 4 mei 1912 maakt de directie van de Luikse bioscoop *La Renaissance* plaats voor de Kinemacolor. De totale opbrengst van de première is ten voordele van de armen van de stad. Ook hier staan de Durbarfeesten op het programma maar in een totaal spektakel: "*Dans la magie des couleurs, les scènes variées et intéressantes se déroulent sur l'écran tandis qu'à certains passages, une chanteuse et un chanteur à belles voix soulignent de façon évocatrice et expressive des tableaux d'art d'une effet irrésistible dans l'accompagnement d'un orchestre (..)*" ⁵³.

De affiche telde naast de Durbarfeesten (*Les Indes féériques, La Revue des 50.000 Hommes de troupes, Les éléphants*) nog andere opnamen zoals *Nos amies les fleurs, Le Lac de Garde* en *La fille du Rebelde*. In het najaar opent de vernieuwde Luikse *Music-hall-Cinématogra-*

phe Scala op de Boulevard de la Sauvenière met de Kinemacolor als één van de music-hall attracties naast de andere optredens van vaudeville artiesten. De Luikse pers schrijft over de eerste avond: “*Il y avait foule pour assister à cette première de la Sala et le public a fait un flatteur et mérite accueil aux vues superbes du kinémacolor et aux autres scènes diverses et très intéressantes...*”. Tot begin 1913 zullen er Kinemacolor films als *La Vie perdue* (fictiefilm in drie delen), *D'Ostende à Douvres* en *Les funérailles de la comtesse de Flandre* te zien zijn⁵⁴. In Leuven draagt de bioscoop *Théâtre du Nord* op het Statieplein eveneens een uithangbord met de benaming Kinemacolor.

In Antwerpen zijn er ook voorstellingen van de Kinemacolor te zien. In januari 1913 heeft *het Gaiety theater* in Antwerpen een programma met Kinemacolorfilms waaronder een komedie, *Le Hasard* (met Amerikaanse acteurs), het tweede deel van de Durbarfeesten in Delhi en “*Le voyage à New York, et les panoramas éblouissants de Smyrne et de Constantinople. Enfin, la guerre des Balkans, grandes scènes d'actualité, sans compter les belles vues en noir et blanc, et le beau drame en 3 parties inédit: 'Honneur pour l'Honneur'*”⁵⁵. Het theater is in die eerste weken uitverkocht. Mogelijk beschikt de zaal over twee soorten apparatuur: één

voor de Kinemacolor en de andere voor de gewone witzwart films. Op 28 januari vindt de laatste vertoning van de Durbar feesten plaats⁵⁶. ‘s Anderendaags is er een verandering van het programma en staat de fictiefilm *La 3ème puissance* op het affiche, naast de “*en toutes leurs couleurs naturels, Une promenade au Jardin Zoologique (Antwerpen), en ook 'Les aventures d'une famille bruxelloise à Ostende, jouée par l'irrésistible Deltenre'*” op de affiche. Wekelijks wordt de programmatie vernieuwd met een reeks kleuren- en wit zwart films. Kleuropnames van Belgische actualiteiten oefenen op het publiek een bijzondere aantrekkingskracht uit. Enkele weken later kunnen Antwerpenaren zich ook in kleur op het scherm zien in *Nos Villégiatures* (“*où plusieurs anversoïes pourront se voir aux villes d'eaux*”) en zijn er ook beelden van de voetbalmatch Nederland-België op het veld van Beerschot. Over deze lokale opnamen schrijft de pers dat de firma dagelijks plaatse-lijke opnamen van belangrijke gebeurtenissen in België en Nederland filmt om die nog dezelfde avond in kleur op een bioscoopscherm te brengen. Als er in Brecht bij Antwerpen de zaak van de diamantair Provo losbreekt zijn de opnamen van de Kinemacolor één van de eerste gekleurde die het publiek van de plaats van de misdaad te zien krijgt⁵⁷.

De begrafenis van de hertogin van Vlaanderen, moeder van Koning Albert I al enkele uren na de plechtigheid in de Brusselse Scala te zien. Kortom “*Assister à une seance en 'kinemacolor' sera donc assister à la plus réelle et à la plus complète manifestation de l'art cinématographique*”⁵⁸.

Maar in de zomer van 1913 legt de firma *Kinemacolor Belge* de boeken neer. De eenzijdige productie van de Kinemacolor films, de kleine afzetmarkt, en de grotere kosten van apparatuur en film-materieel zullen zeker de belangrijkste redenen zijn geweest van dit einde. Daarnaast kon de firma niet rekenen op medewerking van de belangrijkste film-producenten en verdelers in de wereld, namelijk *Pathé Frères* en Gaumont. Integendeel deze, en zeker Pathé, voeren een harde campagne tegen de nieuwe uitvinding. Begin 1914 zijn er evenwel nog buitenlandse filmexploitanten die menen dat de Kinemacolor nog een toekomst in ons land heeft. Op 19 januari 1914 deponeren de Amerikanen William-F. Fox, H. Hickey en de *Kinemacolor Company of America*, Broadway 1600 te New York in België het brevet nummer 264041 waarin een verbeterde versie van de Kinemacolor apparatuur wordt beschreven. De vertegenwoordiger voor de rechten van ingénieur Victor Hamal uit de rue Nysten 27 te Luik⁵⁹.

Er zijn ook een aantal Belgische technici die zich over de problematiek van de kleurenfilm hebben gebogen. Onder hen is er bijvoorbeeld de Italiaan Sylvio Cocanari die op de Antwerpse steenweg 152 te Oude-God (Mortsel) gevestigd is. Hij legt in november 1911 het brevet nr. 241119 neer voor “*gekleurde cinematografische films*”. Hij geeft het de volgende korte beschrijving: “*De films worden gekleurd voor belichting, 't is te zeggen dat de gevoelige emulsie gestreken wordt op eenen gekleurden ondergrond'*”. Of dit ooit in praktijk werd gebracht en wie de uitvinder is, is nog onbekend. Het betekent wel dat kleurenfilm ook Belgische uitvinders heeft geïnspireerd. Naast Cocanari zijn er nog L. Moelants uit Marchienne-au-Pont en de Brusselaar J. Sacré met zijn *Cinechromograaf*, F. Murnie, T. en H. Weck die brevetten rond de kleurenfilm tussen 1911 en 1914 deponeren.

In het najaar van 1914 duiken er Kinemacolor beelden op in Groot Brittannië en de Verenigde Staten over de Duitse inval in België. Op 2 november 1914 zijn er te Londen Kinemacolor films te zien als *Sack of Louvain by the Germans. Scenes of Interest round the Coast of Belgium* (From Antwerp to Ostend, with views of the latter town), *Belgium – Loyal and Brave* (Antwerp, peace-

ful scenes on the *Frontier and the River Meuse, Fortifications at Namur, now the Battlefields of the German and opposing Armies, Sights in Brussels-Sentries- Artillery - Ambulance Corps - With the cavalry on the Seashore - King Albert of Belgium*) en de *Evacuation of Ghent and Ostend*⁶⁰. Bij nader toezien blijkt dat niet alle beelden uit september of oktober 1914 stammen. De sfeeropnamen in Oostende, Namen, en rond de Maas stammen waarschijnlijk van Isidore Moray uit de zomer en het najaar van 1912 en ze werden toen onder titels als *Au Fil de l'Eau*, of *Nos Villégiatures* vertoond. Hetzelfde moet ongetwijfeld gezegd worden van de beelden '*With the cavalry on the Seashore*'. Het handelt daarbij vermoedelijk om *Un raid à la Panne par l'école d'équitation d'Ypres*. Het vermengen van actualiteitsbeelden met oudere beelden in 'nieuws' is in de eerste maanden van de oorlog gemeengoed omdat naar elk beeld gegrepen werd dat iets met oorlog te maken had. Het duurde immers een tijd voordat de cineasten deze van het front konden doorsturen. Overigens zijn op deze wijze twintig minuten van de Dehli Durbar opnamen uit 1911 meer dan 75 jaar bewaard gebleven. In die eerste oorlogsmaanden van 1914 werden de militaire défilés en manoeuvres uit 1911 van het Britse leger in Rusland als actualiteiten in de

Russische filmzalen gebracht. Op het einde van de jaren 1990 werden ze dan onder de beschrijving beelden uit de Eerste Wereldoorlog teruggevonden.

De opnamen van Antwerpen en Brussel kunnen zelfs uit 1910 zijn. De vernietiging van Leuven, met het uitbranden van de universiteitsbibliotheek eind augustus 1914 heeft wereldwijd een storm van protest uitgelokt. Enkele Britse cineasten waren inderdaad in augustus en september nog in België actief. Maar het zijn vooral de Amerikanen die onder het mom van de neutraliteit ook in het door Duitsland bezet land nog een tijdlang (oktober) kunnen filmen. De Brit Cherry Kearton filmt niet met een Kinemacolorcamera maar met de Aeroscope, een draagbare kamera die met geperste lucht werkt. Dit toestel is van de hand van de Poolse Edison Kasimir de Proszynski, die voor de Oorlog in Luik voor ingenieur studeerde en er ook een aantal uitvindingen rond filmapparatuur deed. Kearton is een van de cineasten die de film *War Stricken Louvain* draait, waarin de vernielingen uit Leuven te zien zijn. De evacuatie van Gent werd door verscheidene Franse en Britse cineasten zeker gefilmd, maar of onder hen er ook Kinemacolor opnamen gemaakt hebben is nog niet kunnen worden vastgesteld⁶¹. De Kinemacolor films *Sack of Louvain*

by the Germans en de *Evacuation of Ghent and Ostend* wijst er wel op dat dat gebeurd is. Mogelijk geloofde Charles Urban nog in de eerste maanden de Eerste Wereldoorlog een nieuwe mogelijkheid om met kleurenbeelden van het conflict opnieuw interesse voor zijn procédé op te wekken. Maar de belangstelling was en bleef tanend.

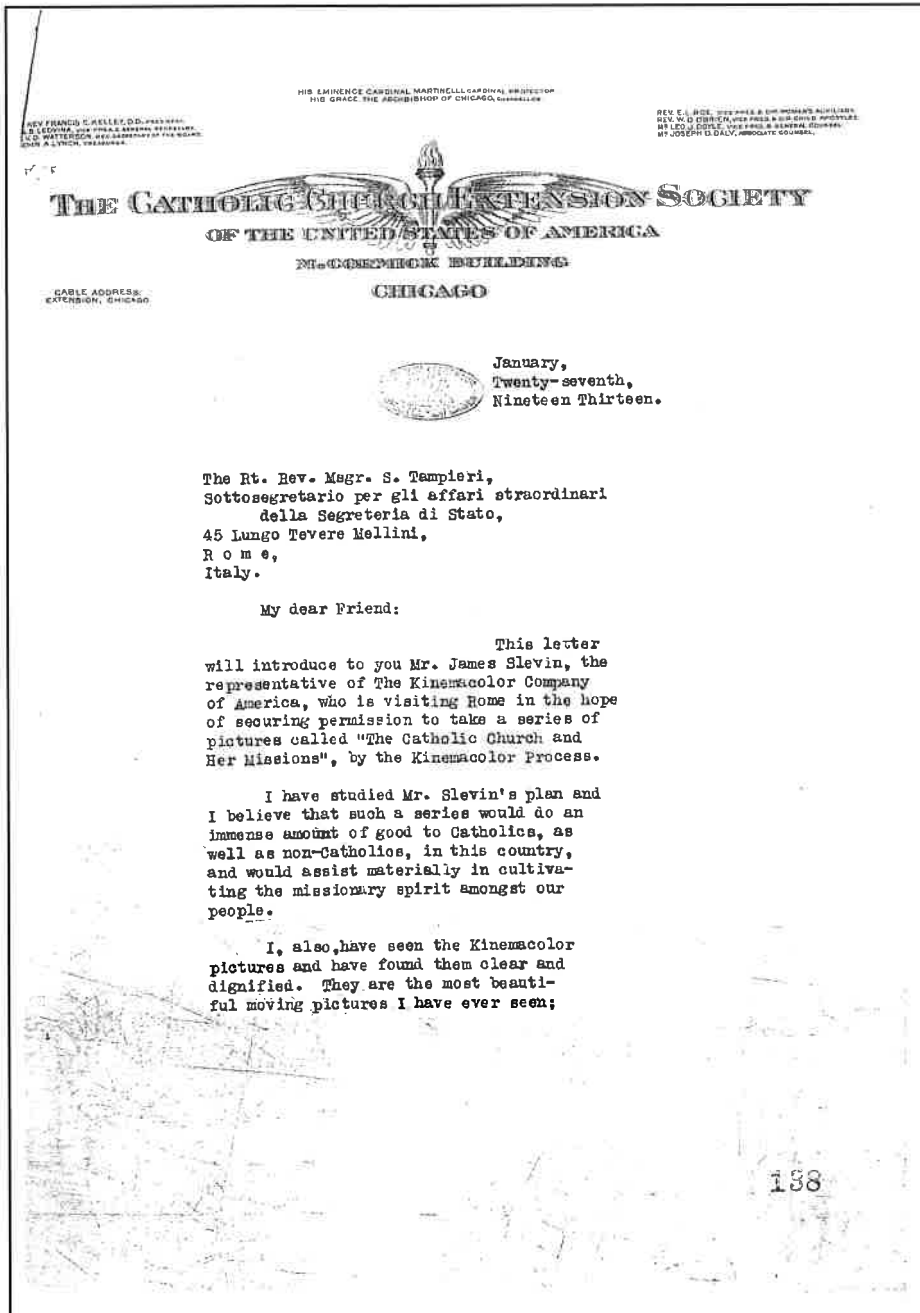
Op 26 januari meldt ingenieur H.T.E. Kirkpatrick uit Brussel aan de Minister van industrie, tewerkstelling en ravitaillering dat Charles Urban de rechten van zijn Kinemacolor brevet aan de Naamloze Vennootschap *Kinémacolor Belge* afstaat. Deze firma is evenwel in liquidatie en de verantwoordelijke voor de afhandeling van het failliet, de Brusselse advocaat J. Mélise, zal het recht op de commercialisering van Kinemacolor op 12 maart 1920 op zijn beurt overdragen aan de industrieel Maurice Godfrey, die op dat ogenblik in het Franse Fécamp verblijft. Blijkbaar leeft bij sommigen nog de hoop om de ondertussen verouderde uitvinding opnieuw op de markt te brengen⁶².

Kinemacolor: voor een 'uitverkoren' publiek

Enkele weken na de intrede van de Kinemacolor in de Scala in België, installeren de Braziliaanse exploitanten van het procédé de apparatuur één van de mooiste zalen van Rio de Janeiro, de *Cinema Avenida*. De pers heeft het hier over een "orgie van kleuren". Ze wijst erop dat het apparaat in Europa op dat ogenblik een groot succes is (alhoewel slechts enkele maanden later blijkt het voor de meeste ondernemers wereldwijd een fiasco is). De *Cinema Avenida* wordt door de *beau monde* en de elite van de stad bezocht⁶³. Ook in de rest van de wereld wordt naar het elitaire publiek gemikt. Charles Urban heeft er overigens een handje van weg om met zijn films en apparatuur telkens op een bepaald publiek te mikken. Hij probeert het uit de massaproductie te verheffen door in te spelen op doelgroepen: de kolonialen en de Britse patriotten, de betere burgerij en zo verder. Hij deed dat al met zijn *American Bioscope* waarmee hij onder meer *Queen Victoria's Diamond Jubilee Procession* op 22 juni 1897 in Londen filmde.

Met de Kinemacolor exploitatie heeft Urban geen andere keuze omdat de productie en het speciale apparaat duur zijn en slechts beperkt kunnen worden verspreid. Enkel het aureool van het 'bijzon-

Uit het archief van het Vaticaan (Archivio Vaticano - Segreteria di Stato - Anno 1913 - Rubrica 251 fasc. 17).

De pauselijke Nuntius: "... Ik heb de Kinemacolorfilms gezien en vond ze duidelijk en waardig. Het zijn de mooiste bewegende beelden die ik ooit gezien heb ...".

(verzameling auteur)

dere', het 'exclusieve' en het 'elitaire' kan Kinemacolor competitief maken. Zo worden in België, Spanje en Groot-Brittannië de naam van het koningshuis onmiddellijk met het nieuwe procédé verbonden. Ook Het bezoek van de Russische Tsaar en de Japanse Keizerlijke familie aan de Kinemacolor voorstellingen wordt in de pers breed uitgesmeerd. De onderneming maakt aan deze adellijke heren en dames ook duidelijk dat haar opnamen enkel in 'deftige' en 'eerbare' plaatsen zullen te zien zijn. Dus niet in goedkope bioscopen, op de kermis en in cafés. In Parijs bouwt Urban in 1912 zelfs een zeer luxueuze nieuwe bioscoop met de koninklijke Britse naam *Théâtre Edouard VII*.

Met de eerste lange kleurendocumentaires die meer dan twee uur duren over de grootse indrukwekkende Delhi Durbarfeesten in 1911 of de opening van het Panamakanaal – de langste documentaire voor de tijd: meer dan 3300 meter - overbluft hij in eerste instantie het publiek. Het zijn de Amerikaanse exploitanten van de Kinemacolor die in 1913 menen ook de sleutel te hebben gevonden om de wereld met hun procédé te veroveren. In Juni 1913 geven ze aan Paus Pius X in het Vaticaan een speciale Kinemacolor voorstelling. Met hem wil ze kost wat kost in zee gaan. De vorige Paus Leo XIII

(1819-1903) had al zijn zegen gegeven aan een andere Amerikaanse filmproducent. In 1898 filmt William Dickson (1860-1935), één van de oprichters van *The American Mutoscope and Biograph Company*, ook bekend als *The American Biograph Company*, in de zomer 1898 de Paus te Rome. De film *La vie intime de Sa Sainteté le Pape Leo XIII au Vatican à Rome* zal de wereld rondgaan en ook in België te zien zijn. Het was een bewuste strategie van de exploitanten van de *Mutoscope and Biograph* ondernemingen tussen 1897 en 1907. Immers ging het hier ook om een projector, camera, een buitenmaatse (70 mm) film, die wel kwalitatief beter was, maar buiten de massa productie viel en buiten de veel meer verspreide goedkopere en gemakkelijker hanteerbare cinematograaf met zijn 35 mm die met de hand kon worden bediend. *"Of all the views taken of the Pope for the biograph that entitled 'The Apostolic Blessing' is the most important. It was suggested to his Holiness that he might confer a great privilege on the millions of his people who are unable to visit Rome and receive the blessing by making it possible for them to behold him in the act of giving his blessing. The Pope very heartily gave his consent to the propriety of thus sending a blessing to his followers, and knew that a likeness of his every movement would by*

means of the biograph and mutoscope be preserved and reproduced and carried to all parts of the world, so that Catholics in every clime might behold him performing this solemn function" ⁶¹. Voor de producers was het ook ongemeen belangrijk. Zij dachten enerzijds aan de eventuele miljoenen katholieke toeschouwers die de Paus op hun scherm zouden willen zien, en ook aan het positieve imago dat de Paus aan hun onderneming gaf. Voor de *biograph* onderneming betekende het meer dan vier maanden onderhandelingen met het Vaticaan met de daaraan verbonden kosten.

In oktober 1905 wordt in Chicago door Aartsbischop James E. Quigley (+1915) *The Catholic Church Extension Society of the United States of America* opgericht. Het is een organisatie die de missioneringsgeest bij de geestelijken en de leken van de katholieke kerk in de Verenigde Staten wilde ontwikkelen. Al twee jaar later kan ze op de goedkeuring rekenen van Pius X en in 1910 erkent hij het zelfs als een kerkelijke instelling die onder zijn bevoegdheid en leiding valt. De Paus benoemt vanaf dan. Pius X (1835-1914) benoemt priester Francis C. Kelley (1870-1949), die de eerste voorzitter wordt. Haar missioneringsactiviteiten zijn wel beperkt tot de Verenigde Staten en de kolonies (Puerto Rico en de

Filippijnen). De achterban van de organisatie of de geldschietters behoorden tot de Amerikaanse katholieke hogere burgerij.

Op 20 december 1912 neemt Kelley als voorzitter van de *Catholic Church Extension Society* contact op met de Pauselijke nuntius. Hij stelt hem Edoardo J. Hesser, directeur van de *Kinemacolor Company of America* voor. Van de oprichters van de *The Kinemacolor Company of America* Aymar en Bowen is in de briefwisseling geen sprake. Het doel van deze onderneming, aldus de nuntius in de Verenigde Staten in een brief aan kardinaal Raffaele Merry del Val (1865-1930), staatssecretaris in het Vaticaan, is gebeurtenissen van bijzonder belang in "natuurlijke kleuren" te filmen. De nuntius voegt daar wel onmiddellijk aan toe dat het hier om een van de vele commerciële ondernemingen gaat die op zoek is naar financieel succes. Maar hij kan niet ontkennen dat de films met de Kinemacolor prachtig zijn. Hij heeft het zelf kunnen vaststellen in een privévoorstelling die Hesser voor hem had georganiseerd. Kelley zou hem hebben aangemoedigd om beelden met betrekking tot de katholieke kerk te draaien: over missiewerken, religieuze orden, processies en zo verder. Ze zouden volgens Kelley zowel bij het katholieke als bij het protestants publiek op waardering

kunnen rekenen. Hij ziet er nog een bijkomend voordeel in, namelijk dat de evangelisatie beter bij het volk bekend zou geraken. Zulks zou zeker op gemakkelijke wijze kunnen bewerkstelligd worden indien, aldus de brief, Hesser ook in het Vaticaan zou kunnen filmen en zelfs de Paus op film zou vastleggen. Kelley vraagt dan ook aan de nuntius om deze filmplannen in het Vaticaan te steunen. Een cameraman van Kinemacolor bevindt zich al in Rome en hij zou ook voor de staatssecretaris een voorstelling kunnen geven, nog aldus de brief⁶⁴.

Eind januari 1913 geeft Kelley voor de ondersecretaris van buitengewone zaken van het staatssecretariaat een aanbevelingsbrief voor de introductie van de Kinemacolor in Rome. *"This letter will introduce to you Mr James Slevin, the representative of The Kinemacolor Company of America, who is visiting Rome in the hope of securing permission to take a series of pictures called 'The Catholic Church and Her Missions', by the Kinemacolor procédé"*.

Kelley voegt er nog aan toe dat hij Slevens plan heeft bestudeerd. Hij is er van overtuigd dat deze opnamen katholieken als niet-katholieken in de Verenigde Staten goede zouden komen en dat ze *"would assist materially in cultivating the missionary spirit amongst our people"*. Hij vindt de

Kinemacolor films helder en 'eerbaar' en ze zijn voor hem de mooiste die hij ooit gezien heeft en waarvan de kwaliteit waarschijnlijk nooit meer verbeterd zal kunnen worden. In een ander document wordt James Slevin beschreven als een perfecte gentleman en vooral een zeer goed praktiserend katholiek. Hij slaagt erin om voor de paus en de staatssecretaris op 11 juni 1913 s' avonds in de zaal van het *consistorium* een Kinemacolor voorstelling te geven. Iedereen is enthousiast en de Paus is de plannen van Kelley genegen. Maar er blijkt een onverwachte kink in de kabel te komen. Een situatie die zelfs het Vaticaan niet had voorzien.

De voormalige officiële fotograaf van Leo XIII, Federici, had van het Vaticaan de exclusieve rechten op het maken van films in de Pauselijke stad bekomen. Voor 1903 stelt de filmwereld niet veel voor en voor het Vaticaan leek het een niet kleine onbelangrijke beslissing om de filmrechten af te staan. Het wordt gezien als een pensioen en inkomen voor de man. Het is een recht onder voorwaarden. Er kan alleen maar gefilmd worden indien het nodig is en enkel met de toestemming van de regerende paus. Deze afspraken met betrekking tot de rechten kunnen niet aan anderen worden overgedragen zonder pauselijke goedkeuring. Paus Pius X komt met een nieuwe

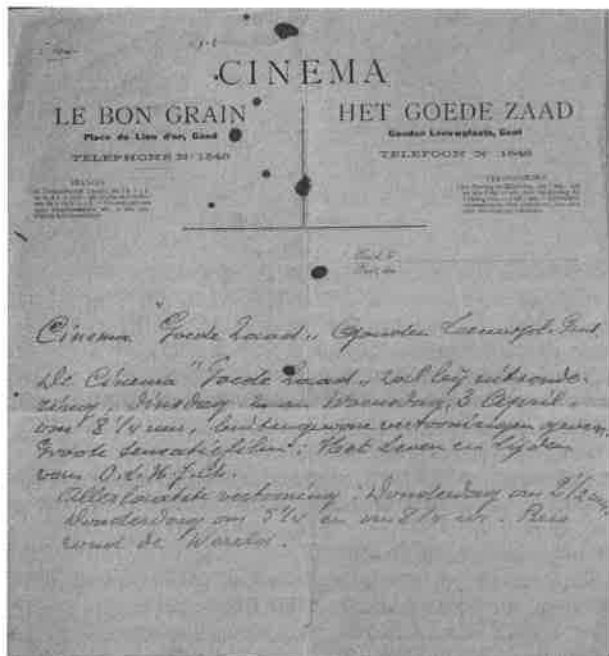
fotograaf en Federici heeft geen inkomen meer. Hij verkoopt enkele van zijn bezittingen waaronder de filmrechten op het Vaticaan en ook op de Paus zelf.

De grootste Italiaanse filmproducent van het ogenblik, *Cines*, wil deze voor een goed bedrag aankopen. Daarvoor heeft Federici de toestemming van de paus nodig. Maar deze vindt de zaak dermate ingewikkeld dat hij die weigert. Federici stelt dan voor dat het Vaticaan hem zijn rechten terugkoopt. Maar zijn verkoopprijs wordt te hoog geacht. Hij wijst erop dat hij oud en arm is en het dient te doen om te overleven. Hij mag dan de rechten aan *Cines* verkopen, maar onder die erg vreemde voorwaarde dat de paus nooit aan *Cines* zou toestaan om het privilege van het filmen van het Vaticaan en de paus uit te oefenen. *Cines* koopt de rechten en speculeert erop dat de volgende paus (na Pius X) haar gunstiger gezind zal zijn. Dat betekent dat *Cines* tegen iedereen wettelijk kan optreden die in het Vaticaan wilde filmen. Slevin stelt op 18 juli 1913 vanuit het Boston hotel in Rome aan William H. Hickey, mede eigenaar van Kinemacolor in Londen, voor om de rechten van *Cines* terug te kopen. De opnames zouden toch enorme winsten opleveren zo argumenteert hij. Maar Hickey ziet wel een probleem. Het Vaticaan mag dan wel

in het huidige management van de Kinemacolor firma vertrouwen hebben, het is niet geneigd om de rechten zonder meer langdurig af te staan. Slevin heeft dan een plan ontwikkeld, dat hij aan het Vaticaan niet als een zakelijke overeenkomst wil opdringen. Kinemacolor zou de rechten terugkopen en deze na het draaien van de films aan het Vaticaan schenken. Voor de opnamen wordt een budget van minstens 100.000 US dollars vrijgemaakt. Het is een enorm bedrag voor die tijd.

Daarnaast stelt Slevin voor om aan het Vaticaan nog 16,4/6% van alle opbrengsten van dit project toe te kennen met daarbij nog eens 16,4/6% van de aandelen van de firma die voor dit specifieke Kinemacolor project zal worden opgezet. Tenslotte wil hij ook aan de *Catholic Church Extension Society of America* nog eens 16,4/6% van deze aandelen toekennen. De directie van de nieuwe firma zal dan ook voor Slevin bestaan uit vertegenwoordigers van katholieke instellingen die daarvoor van het Vaticaan de toestemming hebben. Een speciale katholieke censuurcommissie zal over de inhoud van de films waken⁶⁵. Hickey gaat blijkbaar met het plan akkoord. Op 26 juli 1913 neemt Slevin opnieuw contact op met kardinaal Merry del Val en paus Pius X. De 'zakelijke' kant wordt er voorzichtig ingeschoven, en de

OBERAMMERGAU } te Gent
LOURDES

Donderdag 16 Februari 1911
 te 8 1/2 uur 's namiddags en te 8 1/2 uur 's avonds.

Cinemavertooning

GEWITTEN DOOR DEN
 Godsdienstwekkenden Cinema van Lourdes (Frankrijk)
 in de ruime zaal van het LANDBOUWERSHUIS.

PROGRAMMA :

- 1° Het Lijden van O. H. Jesus-Christus te Oberammergau.
- 2° De vijftigjarige jubelfeesten te Lourdes in 1908.
- 3° De verschijning van O. L. Vrouw aan Bernadetta Soubirous in 1858. — Nieuwe wederamenstelling in 18 tafereelen vervaardigd, ter gelegenheid der vijftigste verjaardag, naar de oorspronkelijkste bewijzestukken.
- 4° Eels in de Eyreneën en op de Côte d'Argent.
- 5° Komiek deel : uiterst zedelijk.

Gedurende de vertooning uitleggende aanspraak
 in 't VLAAMSCH en in 't FRANSCH.

INGANGPRIJS :
 Eerste plaats 2 frank. — Tweede plaats 1 frank.
 Derde plaats 50 centiem.

N. B. De Godsdienstwekkende Cinema van Lourdes
 zal maar éénen dag te Gent verblijven.

nadruk komt te liggen op de films die onder de titel *The Catholic Church and her Missions* wereldwijd zullen worden opgenomen en worden verspreid. De firma meldt dat ze al cineasten heeft gestuurd naar China, Japan en andere landen in het Verre Oosten en de opnamen in Cuba zo goed als klaar zijn. In de brief komt onrechtstreeks de eigenlijke bedoeling van de onderneming naar voren. Ze willen de paus filmen zodat het duidelijk is voor miljoenen katholieken dat hij achter Kinemacolor staat. Ze rekenen daarbij uit dat er op dat ogenblik 250 miljoen katholieken zijn en nog eens honderd miljoen die in het katholicisme geïnteresseerd zijn. De films zouden een steun zijn voor de gelovigen en diegenen die open staan voor het katholicisme kunnen overtuigen. "Where the preacher reaches hundreds we could reach millions. Moreover our Kinemacolor speaks to all alike in their own language, almost as wonderfully as in the miracle of the Pentecost". De opnames zullen daarenboven niet in goedkope en oneerbare plaatsen te zien zijn. Bovendien zijn deze ook voor de paus niet oninteressant. Hij kan

niet overal in zijn 'koninkrijk' de goede werken van zijn gelovigen zien. De films geven hem daartoe de mogelijkheid. Bijna vijftien jaar eerder hanteerde Dickson, evenwel met succes, precies dezelfde strategie voor de *biograph*.

Ten slotte zou het ook een goede zaak zijn voor elke gelovige die niet op bedevaart naar het Vaticaan kan gaan, maar de films zouden hem toegang geven tot het hart van de katholieke wereld. "In the name of these millions of loyal subjects, these millions of hungry hearts longing to see, and receive the blessing of Christ's Vicar; in the name of the tens of millions of poor who otherwise will never get the opportunity to see the Holy Father, we beg permission to use our magnificent Art to satisfy their just and Holy desire"⁶⁶. Een antwoord op deze brief bevindt zich niet in het Vaticaanse archief en de films zijn ook nooit gemaakt. In de herfst van 1913 blijkt Kinemacolor wereldwijd niet dat zakelijk succesverhaal te worden, zoals de investeerders hebben verhoopt. Misschien hadden de geplande miljoenen katholieke toeschouwers het tij nog kunnen keren. Maar het heeft niet mogen zijn...

Cinema Le Bon Grain/Het Goede Zaad (!) speelt te Gent een belangrijke rol in de distributie van het evangelisatie filmaanbod van de katholieke kerk met (rondreizende) vertoningen zoals 'De Passie - het leven en lijden van Jezus Christus', 'Het Passiespel van Oberammergau', 'De Mirakels van Lourdes' en diverse andere Bijbelse onderwerpen.

(Verzameling Universiteitsbibliotheek Gent. Fonds Vliegende Bladen)

Voetnoten

1. *Bulletin de l'ABP*, p.762, Brussel, 1895.
2. G. CONVENTS, *Van Kinetoscoop tot Café-Ciné*, p. 78. Leuven, 2000.
3. A. GODERUS, *Le Kinéscope d'Edison*, p. 346-349; in *Bulletin de l'ABP*, Brussel, 1895.
4. J. RITTAUD-HUTINET (Ed.), *Auguste et Louis Lumière. Correspondances 1890-1953*. p. 52, Paris, 1994.
5. A. & L. LUMIERE, *La photographie des couleurs, ses méthodes et ses résultats*, pp. 298-309; in *Bulletin de l'ABP*, Brussel, 1896. Bernard CHARDERE, Guy & Marjorie BORGE, *Les Lumière*, pp.124-137, Lausanne/Paris, 1985.
6. G. CONVENTS, *Van Kinetoscoop tot Café-Ciné*, p.166. Leuven, 2000. R.BROWN & B. ANTHONY, *A victorian Film Enterprise. The History of the British Mutoscope and Biograph Company, 1897-1915*, pp. 60-63, 191-193, Wiltshire, 1999.
7. Over de Gentse afdeling van ABP zie G.DESEYN met medewerking van G ANTHEUNIS & M.VAN GYSEGEM, *Focus op Fotografie. Fotografie te Gent. Van 1839 tot 1940*, pp. 91-128, Gent, 1987.
8. J-J. MEUSY, *Paris-Palaces ou le temps des cinémas (1894-1918)*, p. 334, Parijs, 1995.
9. R. ADAN, *Un récent progrès dans la photographie indirecte des Couleurs*, pp.182-185; in *Bulletin de l'ABP*, Brussel, 1909.
10. G. KOSHOFER, *Color. Die Farben des Films. Mit einer Einführung von Raymond Borde*, p. 25. Berlin, 1988.
11. *Bulletin de la société belge des ingénieurs et des industriels* nr 4 Vol. I. Brussel, 1920.
12. A. G(ODERUS), *Autour du Kinemacolor*, pp. 146-151, in *Bulletin de l'ABP*, Brussel, 1912.
13. L. MANNONI, "Une féerie de 1896. La biche au Bois", pp.117-123 ; in *Cinémathèque. Revue semestrielle d'Esthétique et d'histoire du cinéma* nr. 10, Parijs, 1996.
14. *Le Carillon*, Oostende, 26 januari 1898 en *Journal de Bruges*, Brugge, 1 februari 1898.
15. *Annuaire du Commerce et de l'Industrie de Belgique*, p.1105, Brussel, 1902.
16. G. CONVENTS, *Van Kinetoscoop tot Café-Ciné*, p. 300, Leuven, 2000.
17. cfr. Supra. ID, *ibid.*, p.189.
18. Stadsarchief Brussel. *Instruction Publique. Fêtes et cérémonies 1905* nr 2545.
19. J. MALTHÈTE, *Méliès. Images et illusions*, pp. 68-73, Paris ,1996.
20. A. GODERUS, *Kinemacolor*, p.149 in *Bulletin de l'ABP*, Brussel, 1912.
21. *Le XX siècle*, Brussel, 9 september 1912.
22. G. MARESCHAL, *Le cinématographe en couleurs*, p. 87-88; in *Bulletin de l'ABP*, Brussel,1912. M. GIANATI, ... *Les couleurs et les sons se répondent...*, pp. 275-289; in *L'année 1913 en France. Dossier réuni par Thierry Lefebvre et Laurent Mannoni* - 1895, Parijs, oktober 1993.
23. A. GODERUS, *Des couleurs en cinématographie*, p. 216, in *Bulletin ABP*, Brussel, 1912.
24. C.W. F. EVERITT, *James Clerck Maxwell Physicist and Natural Philosopher*, New York 1975.
25. Het begrip Durbar komt uit Perzië. Het werd door de Mogul-vorsten in India ingevoerd en verwijst naar het omvangrijke kleurige hofleven. De Britse Raj, vertegenwoordiger van de Britse vorst in India, voerde het begrip in 1877 opnieuw in om het uitroepen van de Britse koningin als keizerin van India met de nodige luister, feesten en machtsvertoningen aan de Indiërs en nadien (1903 en 1911) via film- en foto-opnamen aan de wereld bekend te maken zie S. BOTTOMORE, *An Amazing Quarter Mile of Moving Gold, Gems and Genealogy*", *Die Filmaufnahmen des Delhi Durbar von 1902/1903*, pp. 78-83; in *KINTOP, Jahrbuch zur Erforschung des frühen films (4). Anfänge des documentarischen Films*. Basel/Frankfurt am Main, 1992. S. BOTTOMORE, *Haben Sie den Kniefall des Gaekwar schon gesehen? Die Filmaufnahmen des Delhi Durbar von 1911*, pp. 112-153; in *KINTOP - Jahrbuch zur Erforschung des frühen Films* nr. 7. Frankfurt am Main, 1998. D.B. THOMAS, *The First Colour Motion Pictures*, Londen, 1969.
26. M. GIANATI,...*Les Couleurs et les sons se répondent...*, p. 286, in *1895 numéro hors série. L'année 1913 en France*. Parijs, 1996.
27. A. GODERUS, *Des couleurs en cinématographie*, p. 217-218, in *Bulletin de l'ABP*, Brussel, 1912.
28. *Le Petit Bleu*, Brussel, 15 juli 1908, *Le Courrier du Soir*, Antwerpen, 11 juli 1908 & *La Gazette de Charleroi*, Charleroi, 21 juli 1908.
29. Archief Charles Urban, *Sale prices of Kinemacolor Patents* dec.. 1912. British Film Institute Londen.
30. *Recueil Spécial des Actes (...) relatifs aux sociétés*, nr. 501, 1793 & 2026, 1910. Het kapitaal van de firma Joy Park bedraagt 50.000 frank.
31. *Recueil des brevets d'invention*, p. 1536, Brussel, 1909, brevet nr. 218524.
32. E. BROWSER, *The transformation of cinema*, p. 228-229, Berkley, Los Angeles, Londen, 1990.

"La société du Kinemacolor vient de reprendre à Anvers la Brasserie-Concert Cinéma Universel, avenue de Keiser pour y installer une exploitation après y avoir fait de très importantes transformations".

(Ciné- journal, Parijs juni 1912)

"La moindre ville au Japon ne compte pas moins de trois théâtres Kinemacolor. Il y a déjà deux ou trois sociétés de production de films. La Kinemacolor Cie Japonaise exportera bientôt des films joués par des artistes indigènes".

(Ciné-Journal, Parijs juli 1914)

33. *Recueil Spécial des Actes (...) relatifs aux sociétés*, nr. 7528, Brussel, 1911.
34. M. PREVOST & R.D'AMAT, *Dictionnaire de Biographie Française*, deel 11, p. 164, Parijs, 1967. In 1891 publiceerde hij in Parijs: *Le Pétrole et ses applications*.
35. T. VALLOIS, *A Walk in the Eight Arrondissement*, in: *Paris Kiosque*. Parijs, mei 1999.
36. R. RUDORFF, *Belle Epoque. Paris in the Nineties*, p.241, Londen, 1972.
37. De Franse ingenieur Georges Froissart (1851-1913) is al vanaf 1899 met zijn firma actief in de Franse variétéwereld. Hij heeft een eigen visie van bestaande projectieapparatuur met de naam *Vitographe Américaine Froissart* ontwikkeld. De films stammen voornamelijk van *Pathé Frères*. G. CONVENTS, *Van Kinetoscoop tot Café-ciné*, p. 245.
38. *Recueil spécial des Actes (...) relatifs aux sociétés*, nr. 4278, Brussel, 1914. K. DIBBETS, F. VAN DER MADEN, *Geschiedenis van de Nederlandse Film en bioscoop tot 1940*, p. 67. Weesp, 1986. De eerste voorstellingen van de Kinemacolor vonden in Haarlem plaats.
39. *Revue Belge du Cinéma*, Brussel, 6 & 13 februari 1912.
40. G. CONVENTS, *Van Kinetoscoop tot Café-Ciné*, pp. 214-217, Leuven, 2000.
41. *Revue Belge du Cinéma*, Brussel, 19 februari 1912.
42. *Journal de Bruxelles*, Brussel, 14 februari 1912.
43. *Le XXe Siècle*, Brussel, 4 januari 1912.
44. *Le XXe Siècle*, Brussel, 3 maart 1912.
45. *Le XXe Siècle*, Brussel, 1 april 1912.
46. M-L. FONDU, *Le cinéma à Bruxelles à la veille de la Première Guerre Mondiale*, p. 69 en 194, Louvain-La-Neuve, september 1986 onuitgegeven licentiaatsverhandeling.
47. *Recueil des actes et documents relatifs aux sociétés commerciales* 1914, Brussel, nr. 6412.
48. L. RENIEU, *Histoire des Théâtres de Bruxelles. Depuis leur origine jusqu'à ce jour. Préface de Auguste Rondel*, p.1023, Brussel, 1974, p.102.
49. *Le XXe Siècle*, Brussel, 16 januari 1913.
50. *Le Bien Public*, Gent, 10 maart 1912.
51. *La Flandre Libérale*, Gent, 14 maart 1912.
52. *Le Journal de Mons*, Bergen, 7 oktober 1909.
53. *La Meuse*, Luik, 6 mei 1912. De Vervierse krant *Le Courier du Soir* laat zijn lezers op 21 januari 1912 weten dat in de nabije toekomst Kinemacolor in Luik, Verviers en Spa te zien zal zijn.
54. *La Meuse*, Luik, 4 mei en 29 november 1912. *L'Express*, 9 november 1912.
55. *Le Matin*, Antwerpen, 10 januari 1913.
56. *Le Matin*, Antwerpen, 17 januari 1913.
57. Brevet nr 264041 omschrijft de verbeterde apparatuur als "Il s'agit d'un appareil pour cinématographier les couleurs; on prend une partie seulement des vues à travers un écran de couleur, le reste des vues étant pris sans interposition d'un écran de ce genre; on reproduit les vues en projetant à travers elles un faisceau lumineux avec interposition de l'écran de couleur ou sans écran selon que la vue a été prise avec ou sans écran" in *Recueil des brevets d'invention*, (p. 132-133, Brussel, 1914, brevet nr. 264041).
58. *Le XXe Siècle*, Brussel, 7 oktober 1912.
59. *Le XXe Siècle*, Brussel, 24 en 30 september 1912.
60. Met dank aan Luke McKernan, hoofd van de dienst Informatie van de *British Universities Film & Video Council* (Londen). Hij bereidt een doctoraat voor over Charles Urban
61. K. BROWNLOW, *The War, The West and The Wilderness*, p. 9; Londen, 1979. Over Kasimir de Proszynski, cfr.: G. CONVENTS, *Ekspansywni cudzoziemcy ze skrzyńka kinematografu*, pp.135-144; in M. HENDRYKOWSKIEY (red.) *W cieniu Braci Lumière. Szkice o początkach kina*. Poznan, 1995. G.CONVENTS, *Le cinéma et la Première Guerre Mondiale en Belgique. Quelques aspects inconnus*, pp. 29-36; in *Revue Belge du Cinéma* (38/39), Brussel, maart 1995.
62. Archief Ministerie Economische Zaken. Dienst Industrieel Eigendom. Brevetten nr 210862 en nr. 264041
63. V. DE PAULA ARAUJO, *A bela Epoca do Cinema Brasileiro*, p. 386, Sao Paolo, 1976.
64. R. BROWN & B.ANTHONY, *A Victorian Film Enterprise. The History of the British Mutoscope and Biograph Company, 1897-1915*, pp.190, Wiltshire, 1999: De auteurs citeren een tekst uit de *Catholic Herald* 557 (23 December 1898: 5, Col. 4).
65. *Archivio Vaticano. Segreteria di Stato. Anno 1913*. Rubrica 251 - Fasc.17.
66. *Archivio Vaticano. Segreteria di Stato Anno. 1913*. Rubrica 209 - Fasc. 3.

Kinemacolor films uit België voor een Internationaal publiek.

De *Catalogue of Kinemacolor Film Subjects. 1912-1913* (Londen 1913) bevat een aantal *Animated scenes in their actual Colors* uit België die wereldwijd verspreid worden. Hieruit kan al opgemaakt worden dat al voor het bestaan van de onderneming *Kinemacolor Belge* er cineasten van de Britse *Kinemacolor* in België actief zijn. In de zomer van 1910 worden beelden gemaakt van de Wereldtentoonstelling in Brussel en van puin dat rest van de brand die de tentoonstelling teisterde. De film draagt in de catalogus het nummer 203. De nummers 202 en 201 zijn eveneens opnamen gemaakt in België. Betekent dat deze beelden ook uit de zomer 1910 stammen? Waarschijnlijk. De opnamen in Oostende zijn in de zomer gemaakt. Mogelijk ook in 1910. Het catalogus nummer is 207. Opnamen in de lente van 1911 in Nice dragen de nummers 232 en 240. Oostende was op dat ogenblik een van de meest vermaarde badsteden in de wereld en ontmoetingsplaats voor de internationale high society.

Brussels Exhibition (1910)

A number of scenes at the famous Brussels Exhibition are presented in this film which shows the splendid fashion in which the grounds were laid out and the handsomely proportioned buildings. A part of the film shows the effects of the great fire which devastated the Exhibition. The still smoking embers are a mass of twisted steel work – all that was left of the fine pavilions in which priceless objects of vertu were housed

(De lengte van de film is 740 voet en de catalogus nummer is 203)

Brussels, Belgium

(...) The film opens with a number of street scenes and then shows the Jardin Botanique. (...) A number of pretty views are included here. Other scenes include the Hotel de Ville, an imposing Gothic structure, the square in front being the most pictorial of all the public places in Brussels. The cathedral of St. Gudule is the finest of many fine churches, richly adorned with sculptures and paintings. The Place de la bourse is shown at a busy hour of the day, and the picture concludes with a section showing a company of military marching".

(De lengte van de film is 480 voet en de catalogus nummer is 202)

Na de 'sprekende machines' van Edison wordt de Compagnie Belge des Cinématographes et Appareils Scientifiques Van Goitsenhoven hoofdverdelers van de grammofoons en filmapparatuur der Gebroeders Pathé.

(Verzameling Universiteitsbibliotheek Gent, Fonds Vliegende Bladen)

30

Compagnie Belge des Cinématographes et Appareils Scientifiques
Anciens Etablissements L. VAN GOITSENHOVEN Société Anonyme au Capital de 1,500,000 Francs
Administration centrale : 153, RUE NEUVE — BRUXELLES — Téléphone 2323

CATALOGUE GÉNÉRAL
DES
Machines Parlantes

Maison principale : 59, Boulevard du Nord — Téléphone 5218
Angle de la rue du Pont-Neuf

Succursales :
51, Boulevard Anspach, 51 153, Rue Neuve Téléphone 2323
137, Boulevard Anspach Téléphone 7770

BRUXELLES

1910

Antwerp, The Great Seaport of Belgium

(...) The film shows all its principal features, including the public buildings, the docks and the parks, and especially a splendid view of the cathedral. (...) Among the other edifices of note in Antwerp are the exchange, the town hall, the palace, theatre, academy of fine arts, picture and sculpture galleries, etc. Views are given in the film of these buildings and some pretty scenes in one of the public parks are included. These show children riding in little carriages drawn by goats. A row of small children makes a very attractive picture and is an excellent example of natural color photography. A bird's-eye view of the docks conveys an idea of the extensive harbour accommodation and shows some of the new docks and quays built within recent years.

(de lengte van de film is 365 voet en de catalogus is nummer 201)

Bathing at Ostend, Belgium

The charm of the Kinemacolor process could not be better conveyed than in these views of mixed bathing in sunny Ostend. The waves dashing upon the beach and sparkling in the sunlight, the pranks of the light-hearted holiday-makers in bathing costumes of every conceivable hue, combine to produce a sense of exhilaration and enjoyment scarcely less than that of the actual participants in the scene.

The subject opens with a view of the Kursaal, a handsome building from which are floating the building from which are floating the Belgian flag and other banners. A panorama of the sandy beach follows and it is worth noting how well Kinemacolor reproduces the precise hue of the sand. Numbers of children are playing on the beach and the curious basketwork chairs peculiar to this part of Europe may be seen.

Next we see the bathers, standing on the foreshore, whose wet surface reflects the passers-by. A gay young lady chambers about on a bathing machine and is later seen with others in the water riding "pick-a-pack" and playing "ring-a-roses". A still-life photographer is paddling in the water evidently anxious to get some postcard views. Some general scenes of the coast, showing the incoming tide, conclude.

(De lengte bedraagt 555 voet en de catalogus nummer is 207).

De Belgische Kinemacolor productie (1912)

In 1912 werd door de Belgische Kinemacolor firma eveneens films geproduceerd. Het gaat waarschijnlijk om actualiteiten uit de zomer en herfst van dat jaar. Ze werden ongetwijfeld door een Belgische cameraman gedraaid. Het onderzoek naar de precieze omvang van deze productie is nog niet afgesloten. Wat ervan de tand des tijd heeft doorstaan is onbekend. Mogelijk dat er een aantal ook buiten België te zien zijn geweest.

Een selectie van teruggevonden titels:

- . *La rentrée des chambres et la manifestation socialiste*
- . *Nos Villégiatures : évocation des principales stations du littoral belge.*
- . *D'Ostende à Douvres*
- . *Les fêtes anniversaires du régiment des Grenadiers, 1837-1912*
- . *une promenade au Jardin Zoologique (Antwerpen)*
- . *L'Affaire Wilmart*
- . *Au Fil de l'Eau (Splendide reproduction de la vallée de la Meuse entre Namur et Dinant)*
- . *Les élèves de l'Ecole militaire d'équitation d'Ypres en service de campagne.*
- . *Exercices équestres par l'école d'équitation d'Ypres*
- . *Un raid à la Panne par l'école d'équitation d'Ypres.*
- . *L'affaire Provo (images prises sur les lieux du crime à Brecht)*
- . *Funérailles solennelles de la S.A.R. Madame la Comtesse de Flandre, mère du roi.*
- . *Les Aventures d'une famille bruxelloise à Ostende (komedie met de Brusselse komiek Madame Deltrenre)*
- . *Le match de football Hollande-Belgique (Beerschot, 9 maart 1913 – België wint met 3-2)*

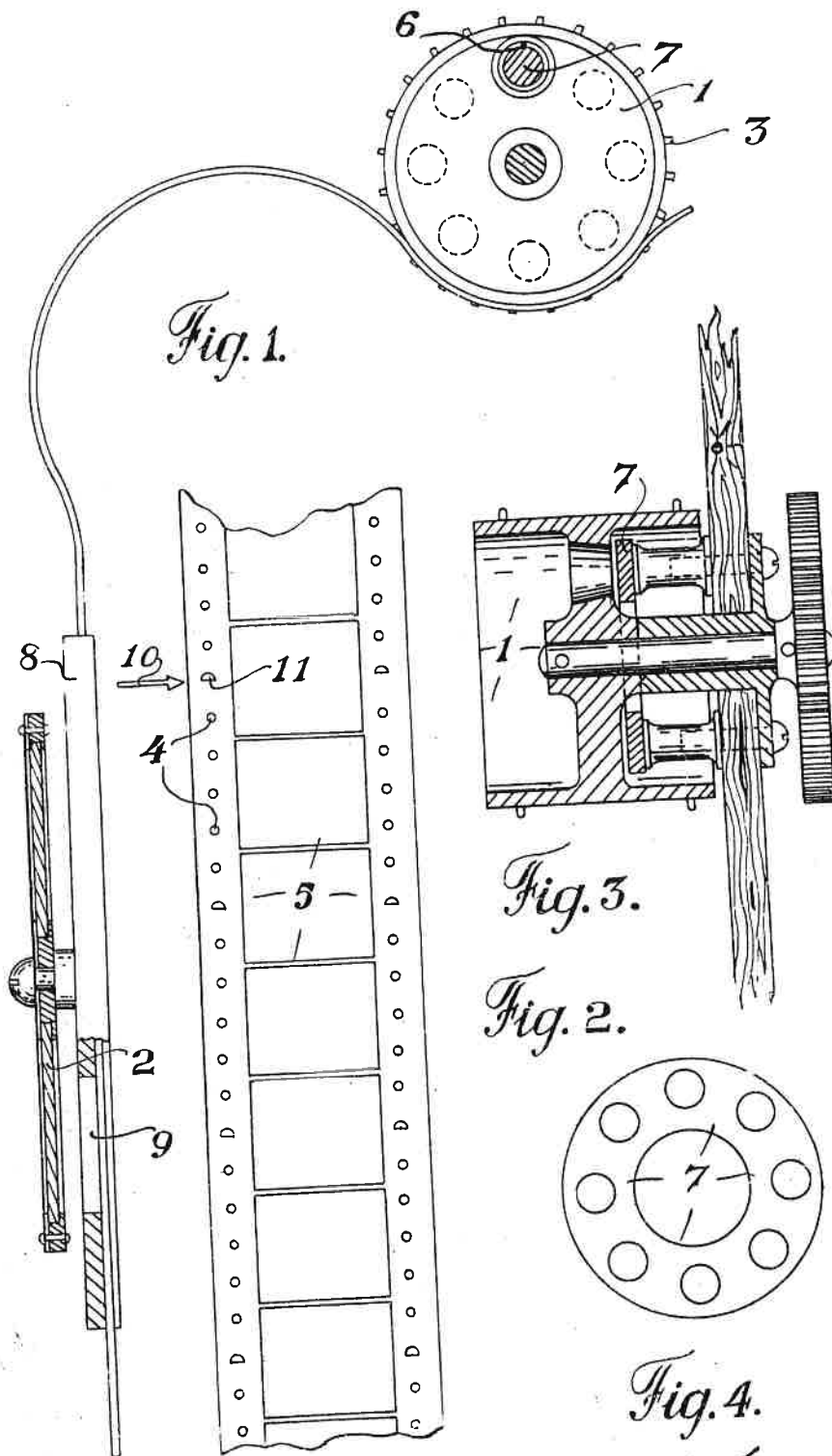

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 2.

Fig. 4.

D. L. de Monsieur Charles Urban

A. Bon de St. Et. de St. Et.

M. H. H. H. H.

Bruxelles, le 11-11-12

Brevetten in België gedeponeerd betreffende kleurenfilm

Tussen 1900 en 1914 werden aan Belgische ondernemers enkele tientallen uitvindingen rond kleurenfilm procédés officieel bekend gemaakt. De meeste uitvindingen die in ons land gebrevetteerd werden kwamen uit het buitenland: Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië en de Verenigde Staten. De rechten werden beheerd door een Belgische onderneming of vertegenwoordiger (Wunderlich & Cie, ing. Raclot & Cie, Biebuyck, Duvinage, J. Gevers, ing. Kirkpatrick, Firma De Visscher en Graetz, E. en G. de Bede, Parette, Firma Borghans-von Kilch et Cie, Desguin en de firma *Comptoir Industriel et Technique*).

Wat doen ze met deze rechten? Zij zoeken ondernemingen die in deze uitvindingen willen investeren, of ze wachten tot ze door ondernemingen gecontacteerd worden, of ze grijpen in als ze merken dat iemand de uitvinding op onrechtmatige wijze op de Belgische markt brengt, zonder rechten te betalen.

Als voorbeeld van de activiteiten kan één van deze ondernemingen, namelijk de *Comptoir Industriel et Technique* onder de loep worden genomen. Deze firma bestaat sinds 1892. Aan de basis ligt de Brusselse ondernemer-ingenieur Emile Picard, die onder meer in elektriciteit en in het uitvindens-octrooirecht gespecialiseerd is. Naast hem zijn er nog een zestal investeerders, waaronder ingenieur Emile Sepulchre, advocaat Jules Borel de Bitsche, ingenieur Albert Fraipont, Xavier Olin, Valère Mabilie. Emile Picard is voorzitter van de beheerraad van de onderneming die onder meer het Brusselse tijdschrift *L'Industrie* uitgeeft. Het blad bericht voornamelijk over nieuwe uitvindingen en de industriële exploitatie ervan. Jules Borel is een van de redacteurs die regelmatig de jurisprudentie rond octrooien en de gerechtelijke problemen rond de nieuwe industriële toepassingen bespreekt. Xavier Olin en Valère Mabilie behoren tot de stichters-medewerkers en Olin is een specialist in uitvindens-octrooien. Het doel van de *Comptoir Industriel et Technique* is het verwerven en het optimaal commercialiseren van geoctrooierde uitvindingen en fabrieksmerken. De firma vertegenwoordigt de belangen van meerdere buitenlandse uitvindens- en ondernemingen die in België octrooien (brevetten) hebben neergelegd. Zij heeft belangstelling voor zowel elektrische- en gasapparatuur, schrijfmachines, telefonie, telegrafie, muziekinstrumenten en kleurenprocédés allerhande, als voor uitvindingen met betrekking tot film. In 1899 neemt ze de belangen waar van G. Bagrachow uit Parijs, die een nieuw systeem uitgewerkt heeft om bewegende beelden op te nemen en weer te geven; Een jaar later heeft de firma contact met de *Société Internationale d'Etudes Industrielles* waarvoor zij het octrooi van de *Theatroscoop* in portefeuille neemt. De *Theatroscoop* is een projectieapparaat om met bewegende beelden in kleur, een optisch spektakel te brengen. De apparatuur functioneert in 1900 in een paviljoen op de Parijse wereldtentoonstelling en in het theater op de nabijgelegen *Boulevard des Capucines*. De *Theatroscoop* is evenwel niet succesvol. Wat uit de activiteiten van de *Comptoir Industriel et Technique* wel duidelijk wordt is dat het bestaat uit investeerders en experts uit de gegoede financiële burgerij die belangstellingen hebben voor beleggingen in nieuwe industriële producten, waaronder dus ook de film in kleur. Film en optisch spektakel werd zeker in dit milieu tijdens de Belle Epoque ernstig genomen.

BLD 20

Je soussigné George Albert Smith, à Brighton Sussex Angleterre,
 donne par le présent pouvoir à M. Pichard
et P. de la Charité à Bruxelles
 de pour moi don mon nom,
 former en Belgique
 la demande régulière d'un Brevet d'Invention
 de 14 ans, et de tous certificats d'additions
 s'il y avait lieu, pour Perf. apportés et relatifs
aux appareils cinématographiques pour la
production d'images colorées
 (Brevet anglaise du 24 Novembre 1906 N° 21671)

déclarant que
 pour le même objet, le
 Dépenser, en conséquence le montant des taxes;
 signer toutes pièces, faire toutes réclamations, substitutions
 ou demandes de prolongation, lever l'expédition dudit
 Brevet, et accomplir en fin tous les formalités voulues
 par les lois.

Brighton le 22 Septembre 1908
 George Albert Smith.

ENTRE LES SOUSSIGNES
 Monsieur George Albert SMITH, demeurant à
 Brighton (Angleterre)
 de première part
 et Monsieur Charles URBAN, demeurant à Londres
 (Angleterre) Wardour Street n° 80-82
 de seconde part

A ETE ARRÊTE ET CONVENU CE QUI SUIT:
 Le soussigné de première part déclare céder
 et transporter au soussigné de seconde part, qui
 le reconnaît, la propriété entière, pour toute
 sa durée, du brevet qui lui a été accordé en Bel-
 gique par Arrêté Ministériel du 15 Décembre 1908
 pour prendre cours le 25 septembre 1908 sous le
 N° 210.862 ayant pour objet: "Perfectionnements
 apportés et relatifs aux appareils cinématographi-
 ques pour la production d'images colorées, pour
 le second soussigné pouvoir en jouir et disposer
 comme le premier soussigné pouvait le faire lui-
 même avec tous les droits et privilèges qui déri-
 vent de ces titres, mais avec la réserve suivante:
 Le premier soussigné conserve le droit de

MEMOIRE DESCRIPTIF
 déposé à l'appui d'une
 DEMANDE
 DE BREVET D'INVENTION
 formée par
 George Albert SMITH, à Brighton, Sussex, Angleterre
 pour
 PERFECTIONNEMENTS APPORTÉS ET RELATIFS AUX APPAREILS CINÉMA-
 TOGRAPHIQUES POUR LA PRODUCTION D'IMAGES COLORÉES.

L'invention a pour but de fournir le moyen de montrer
 des photographies animées ou images bioscopiques en mouvement, de
 manière à les faire apparaître comme si elles étaient en leurs
 couleurs naturelles ou approximativement ainsi, au lieu d'être non
 colorées ou bien produites au moyen de photographies colorées
 à la main. L'on a proposé d'utiliser, dans ce but, et d'exposer à
 l'aide d'appareils cinématographiques, des photographies prises
 en trois couleurs exigeant trois fois le nombre ordinaire d'ima-
 ges pour un objet donné, mais il a été reconnu que la persistance
 de la vision humaine n'est pas telle que la série de trois cli-
 chés de couleur successifs, considérés jusqu'ici nécessaires pour
 faire apparaître des couleurs ressemblant à l'original, peuvent
 être soit pris, soit projetés dans le court intervalle de temps
 nécessaire pour permettre à l'oeil, lors de la présentation, de
 percevoir par persistance de la vision les impressions reçues
 des trois clichés successifs, de manière que les trois percep-
 tions de couleur semblent être reçues par l'oeil en même temps.
 Mais l'inventeur a constaté que la persistance de vision
 est telle que seulement des séries de deux clichés de couleur

MINISTÈRE
 DE
 L'INDUSTRIE ET DU TRAVAIL.
 ADMINISTRATION
 DE
 L'INDUSTRIE.
 Service de la Propriété Industrielle

Royaume de Belgique

N° 250806

BREVET D'INVENTION

LE MINISTRE DE L'INDUSTRIE ET DU TRAVAIL,
 Vu la loi du 24 mai 1854;
 Vu le procès-verbal dressé le 11 Juin 1908 à 12 h 20',
 au Greffe du Gouvernement provincial du Brabant;

ARRÊTE :

Article 1er. — Il est décerné à M. C. Urban,
80, 82, Wardour Street, à Londres

par M. Schardiel à Bruxelles
 un brevet d'invention,
 pour : perf. aux appareils photographiques
employés dans la cinématographie en couleurs.

DESCRIPTION : Nombre de pages :
 Dessins : Nombre de feuilles :

Article 2. — Ce brevet lui est décerné sans examen préalable,
 à ses risques et périls, sans garantie soit de la nouveauté
 ou du mérite de l'invention, soit de l'exactitude de la description, et
 sans préjudice du droit des tiers.
 Au présent arrêté demeurera joint un des doubles de la spécification
 de l'invention (mémoire descriptif et dessins) signés par l'intéressé et
 déposés à l'appui de sa demande de brevet.
 Bruxelles, le 20 Novembre 1908.

34

26 mei 1900

Société Internationale d'Etudes Industrielles te Parijs (Frankrijk)

Nr. 150146 - Uitvinding - **Appareil dit:**

Théâtroscope, destiné à réaliser un spectacle optique.

Vertegenwoordiger in België: *Le Comptoir Industriel et Technique* (anc. Maison Picard) Brussel.

Cet appareil permet de faire voir, sur un écran, une image réelle, en couleurs naturelles, d'un sujet quelconque et tout particulièrement d'un sujet animé, caractérisé par: une scène où se trouve placé le sujet (cette scène se limitant à une zone de peu de profondeur), placée à une distance de l'objectif strictement comprise entre trois et quatre fois la longueur focale de l'objectif.

Recueil des brevets d'invention, p. 1052, Brussel, 1900.

1 mei 1907

Compagnie Générale de Phonographes, Cinématographes et Appareils de Précision (Parijs)

Nr. 199714 - Uitvinding - **Machine pour colorier mécaniquement les films (Images cinématographiques)**

Vertegenwoordiger in België: Wunderlich et Cie (Brussel)

La machine est caractérisée par trois dispositifs, dont la concordance des mouvements réalise le but à atteindre, c'est-à-dire le coloriage mécanique des films de cinématographe au moyen de pochoirs ou de bandes découpées dont le nombre correspond successivement à celui des couleurs à faire apparaître sur les bandes de projections.

Recueil des brevets d'invention, p. 895, Brussel, 1907.

25 september 1908

Georges Albert Smith, Laboratoire, Roman Crescent, à Brighton (Groot-Brittannië)

Nr. 210862 - Imp.- **Perfectionnements apportés et relatifs aux appareils cinématographiques pour la production d'images colorées - (25 september 1906)**

Vertegenwoordiger in België: Biebuyck te Brussel. *L'invention consiste dans l'emploi d'une succession de deux couleurs.*

Recueil des brevets d'invention, p. 2289-2290, Brussel, 1908.

18 augustus 1909

The Natural Color Moving Picture Company, te Philadelphia (USA)

Nr. 218524 - Uitvinding - **Procédé pour la projection en couleurs naturelles de vues animées.**

Vertegenwoordiger in België: Duvinage (Brussel) *Le procédé consiste à former un même film trois images similaires de chaque pose de l'objet et à les projeter ensuite à travers des écrans colorés complémentaires.*

Recueil des brevets d'invention, p. 1536, Brussel, 1909.

1 september 1910

P.-C. Christensens, Helgesvej, 10 te Kopenhagen (Denemarken)

Nr. 228473 - **Appareil pour la production d'images cinématographiques en couleurs naturelles - (brevet danois du 28 avril 1908)**

Vertegenwoordiger in België: Raclot (Brussel)

On emploie trois objectifs à distances focales égales, mais dont le rapport d'ouverture diffère d'après la lumière exigée sous les écrans employés; l'objectif le plus petit est placé au milieu et muni d'échancrures permettant de rapprocher les axes des objectifs.

Recueil des brevets d'invention, p. 1916, Brussel, 1910.

5 mei 1911

L. Moelants, place de la Station 4 te Marchienne-au-Pont

Nr. 235822 - Uitvinding - **Cinématographie des couleurs**

Vertegenwoordiger België: J. Gevers (Antwerpen)

Un ou plusieurs films sensibles aux couleurs reçoivent les images formées par plusieurs objectifs placés de telle façon sur le trajet des rayons lumineux préalablement dispersés que chacun d'eux ne reçoit qu'un groupe de radiations élémentaires.

Recueil des brevets d'invention, p. 1368, Brussel, 1911.

7 november 1911

R. Berthon en M. Audibert, van Villeurbanne (Frankrijk)

Nr. **Dispositif de prise de vues et de projections cinématographiques en couleurs - (Brevet français des 11 novembre 1910, 20 janvier, et 4 mars 1911 certificat d'addition).**

35

Links: diverse uitvindingsbrevetten betreffende Kinemacolor in België:

- **aanvraag brevet voor België dd. 25.09.1908 (G.A. Smith)**
- **beschrijving bij brevet 210862 dd. 25.09.1908 (G.A. Smith)**
- **overdracht brevet door G.A. Smith aan Ch. Urban dd. 22.08.1911**
- **Belgisch brevet 250806 dd. 11.09.1912 (Ch. Urban)**

(uit: *Recueil des Brevets d'Invention*, Brussel 1908-1912)

Vertegenwoordiger België: Raclot (Luik)
La présente invention a pour objet l'obtention, sur une même surface, d'épreuves monochromes juxtaposées et impressionnées respectivement aux couleurs fondamentales, qui, projetées ensuite sur un écran, reproduisent l'objet photographié.
Recueil des brevets d'invention, p. 2420, **Brussel**, 1911.

23 oktober 1911

Itala-Film-Ing. Sciamengo & Pastrone uit Turijn (Italië)
Nr. 239826 - Uitvinding- **Procédé et appareil pour le découpage des pochoirs employés dans le coloriage des films cinématographiques faisant l'objet d'une première demande de brevet italien, non encore accordée, déposée le 17 novembre 1910**(...)

Vertegenwoordiger België: Kirkpatrick (Brussel)
On projette le film impressionné sur un écran en l'agrandissant, et on découpe un film de rebut à l'aide d'un instrument commandé par une pointe à laquelle on fait suivre les contours de l'image agrandie.
Recueil des brevets d'invention, p. 2435, **Brussel**, 1911.

23 oktober 1911

Itala-Film-Ing. Sciamengo & Pastrone uit Turijn (Italië)
Nr. 239827 - Uitvinding- **Procédé pour opérer le découpage des pochoirs employés dans le coloriage des films cinématographiques faisant l'objet d'une première demande de brevet italien, non encore accordée, déposée le 17 novembre 1910**(...)

Vertegenwoordiger België: Kirkpatrick (Brussel)
On découpe le film à l'aide d'une pointe maintenue par un courant électrique ou un jet d'air carburé à une température suffisante pour ramollir le celluloïd que celui-ci puisse s'enflammer.
Recueil des brevets d'invention, p. 2436, **Brussel**, 1911.

25 november 1911

S. Cocanari. Antwerpsche steenweg 152 te Oude-God (Mortsel)
Nr. 241119 - Uitvinding- **Gekleurde cinematografische films.**

Vertegenwoordiger België: J. Gevers (Antwerpen)
De films worden gekleurd voor belichting, 't is te zeggen dat de gevoelige emulsie gestreken wordt op eenen gekleurden ondergrond.
Recueil des brevets d'invention, p. 2748, **Brussel**, 1911.

29 mei 1912

Sacré (J.) rue du Progrès/Vooruitgangsstraat 333, te Brussel
Nr. 246294 - **Dispositif permettant l'enregistrement et la reproduction des vues cinématographique en couleurs, dénommé 'Le Cinechromographe'** - (29 mei 1912)

Recueil des brevets d'invention, p. 1995, **Brussel**, 1912.

19 januari 1912

J.-B.-M.A. Coard, rue Franklin 13 te Parijs (Frankrijk)
Nr 242306 - Uitvinding - **Procédé de projection et de prise en couleurs d'images cinématographiques**
Vertegenwoordiger België: De Visscher en Graetz (Brussel)

On interpose entre l'objectif de l'appareil et le film une bande colorée alternativement de couleurs complémentaires, aussi bien dans l'appareil de prises de vues que dans celui de projections.
Recueil des brevets d'inventions, p. 120-121, **Brussel**, 1912.

13 april 1912

L. Moelants, Marchienne-au-Pont
Nr. 245167 - **Cinématographie des couleurs – (brevet principal du 5 mei 1911, sous le nr 235822)**
Vertegenwoordiger België: J. Gevers (Antwerpen)
Un prisme décompose les rayons lumineux et les envoie sur plusieurs objectifs qui ne reçoivent chacun qu'un groupe de radiations élémentaires et les envoient à leur tour sur un ou plusieurs films sensibles aux couleurs.
Recueil des brevets d'invention, p. 899, **Brussel**, 1912.

9 mei 1912

L. Moelants, Marchienne-au-Pont
Nr. 246082 - **Cinématographie des couleurs – (brevet principal du 5 mai 1911, sous le nr 235822)**
Vertegenwoordiger België: J. Gevers (Antwerpen)
Le perfectionnement a pour objet la correction du système de primes quant à l'obliquité de l'image sur l'axe.
Recueil des brevets d'invention, p. 1163, **Brussel**, 1912.

9 mei 1912

L. Moelants, Marchienne-au-Pont
Nr. 246083 - **Cinématographie indirecte des couleurs – (brevet principal du 5 mai 1911, sous le nr 235823)**
Vertegenwoordiger België: J. Gevers (Antwerpen)
Le perfectionnement a pour objet un système de prismes corrigé quant à l'obliquité de l'image sur l'axe.
Recueil des brevets d'invention, p. 1163, **Brussel**, 1912.

30 mei 1912

E. Mauric, via Sette Fontane 2 te Trieste
Nr. 246347 - **Dispositif permettant d'obtenir et de projeter des images cinématographiques et ayant les couleurs naturelles des objets photographiés - (brevet autrichien du 10 juin 1911)**
Vertegenwoordiger België: Parette (Brussel)
Les objectifs sont placés les un par rapport aux autres dans une position telle que la distance d'un des axes aux deux autres soit sensiblement constante et que cette distance soit réduite au minimum imposé par le diamètre des lentilles et l'épaisseur de la monture.
Recueil des brevets d'invention, p. 1420, **Brussel**, 1912.

13 juni 1912

F. Muniè, T. Weck, en H. Weck te Brussel
Nr 246734 - Verbetering - **Procédé de production de films cinématographiques** - (brevet principal du 23 mars 1912 sous le nr 244359)

On peut produire des films en plusieurs couleurs, celles-ci sont obtenues directement dans la même émulsion ou indirectement par superposition d'émulsions chromatées.

Recueil des brevets d'invention, p. 1421-1422, Brussel, 1912.

2 juli 1912

Raleigh (C.) Rue Sainte-Cécile 16 te Parijs
Nr. 247248 - **Perfectionnements dans la cinématographie en couleurs naturelles employant des écrans colorés et notamment aux machines dites "imprimeuses" pour le tirage des positifs**

Vertegenwoordiger België : Firma Raclot (Brussel)
On peut compenser les couleurs entre elles par réduction de l'intensité de l'une des séries d'images d'une même couleur par rapport aux séries d'images des autres couleurs.

Recueil des brevets d'invention, p. 1645, Brussel, 1912.

11 november 1912

Urban (C.) Wardour street, 80-82, te Londen (Groot Brittannië)

Nr. 250806 - Uitvinding - **Perfectionnements aux appareils photographiques employés dans la cinématographie en couleurs**

Vertegenwoordiger België: Schudlek (Brussel)
L'invention consiste en un appareil permettant de voir si l'accord de couleurs et établi entre l'écran coloré et des parties déterminées du film.

Recueil des brevets d'invention, p. 2505, Brussel, 1912.

19 november 1912

J.-E. Thornton Mount Hope avenue, à Rochester (E.U)
Nr. 251040 - Verbetering: **Procédé de production de films cinématographiques – (brevet anglais du 30 nov. 1911 ...)**

Vertegenwoordigd België: E. en G. Bede (Brussel)
On prépare simultanément deux ou plusieurs négatifs d'une image au moyen de deux ou plusieurs objectifs, munis chacun d'un écran d'une couleur différent; on imprime des films chacun en leur couleur et on superpose les films ainsi obtenus.

Recueil des brevets d'invention, p. 256, Brussel, 1912.

20 november 1912

C.-N. Bennett et Société Colin Bennett Limited 9, Morrab Road, à Penzance, et Escot, Penzance (Groot Brittannië)

Nr. 251371 - Uitvinding: **Perfectionnements à la cinématographie en couleurs.**

Vertegenwoordiger in België: E. en G. Bede (Brussel)
On se sert d'un appareil de projection ayant deux ou plusieurs lentilles disposées l'une au-dessus de l'autre, capables de superposer sur l'écran deux ou plusieurs images simultanément; on fait avancer le film d'une quantité égale à deux ou plusieurs longueurs d'images, selon le nombre de lentilles employées.

Recueil des brevets d'invention, p. 2878, Brussel, 1912.

12 december 1912

T.-A. Mills, 14 Hazelbridge Road, te Londen, Clapham (Groot Brittannië)

Nr. 251842 - Uitvinding - **Production d'effets cinématographiques en couleurs**

Vertegenwoordiger België: E. en G. Bede (Brussel)
Chaque image est formée par des imprimés superposés en couleurs et donne une projection colorée sans l'aide d'un écran.

Recueil des brevets d'invention, p. 2887, Brussel, 1912.

25 februari 1913

L. Mauclair, A. Bréon en P. Randabel, rue de Félix Ziem 3 te Parijs, rue de Neuilly, 2 te Courbevoie en Boulevard du Château 32bis, te Neuilly-sur-Seine (Frankrijk)

Nr. 253190 - Uitvinding - **Procédé tétrachrome de cinématographie en couleurs naturelles**

Vertegenwoordiger België: Raclot (Brussel)
Le procédé consiste dans l'emploi de deux groupes d'écrans, le premier vert et rouge qui donne franchement ces couleurs et en dégradé les autres couleurs du spectre, le deuxième indigo et orangé, qui donne franchement ces deux dernières couleurs et en dégradé les autres couleurs du spectre.

Recueil des brevets d'invention, p. 449, Brussel, 1913.

5 april 1913

L.-C. Van Riper, Manhattan Building, 431, Dearborn street te Chicago (USA)

Nr. 255340 - Uitvinding - **Méthode destinée à la prise et à la projection d'images animées en couleurs, faisant l'objet d'une première demande de brevet américain, non encore accordée, depose le 8 avril 1912**

Vertegenwoordiger: Raclot (Brussel)
Sur certains portions du film, les section d'images de couleur offrant une persistance de sensation moindre sont plus grandes que les sections offrant une persistance de sensation plus élevée.

Recueil des brevets d'invention, p. 449, Brussel, 1913.

17 april 1913

J.-E. Thornton, Mount Hope Avenue, à Rochester (USA)

Nr. 255714 - Uitvinding - **Film employé dans la cinématographie en couleurs, faisant l'objet d'une première demande de brevet anglais, non encore accordée, déposée le 19 avril 1912.**

Vertegenwoordiger België: E. en G. Bede (Brussel)
Le film porte une succession d'images partielles d'une seule couleur sur une de ses faces, et une succession d'images partielles d'une autre (face)...

Recueil des brevets d'invention, p.973, Brussel, 1913.

19 mei 1913

P. Ulysse, chemin des Chartreux 66 te Marseille (Frankrijk)

Nr. 236695 - Uitvinding - **Perfectionnements aux moyens et dispositifs permettant de réaliser la cinématographie en couleurs naturelles, faisant l'objet d'une première demande de brevet français, non encore accordée, déposée le 30 mai 1912.**

PAUL DE CARSLADE DE PONT
24, RUE ANTOINE DARBART
BRUXELLES
TELEPHONE 8474

BRUXELLES, le 18 Janvier 1912

A Son Excellence Monsieur le Ministre
de l'Industrie et du Travail
BRUXELLES

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de vous adresser ci-joint acte enregistré à Bruxelles le 16 Janvier 1912, par lequel Monsieur George Elbert M SMITH titulaire du brevet belge N° 210.862 déclare céder la propriété entière de son brevet à Monsieur Charles URBAN.

Les parties ont fait élection de domicile chez moi 84 rue Antoine Darnbert à Bruxelles.
En vous priant de bien vouloir ordonner le transfert nécessaire par ladite cession,

J'ai l'honneur, Monsieur le Ministre, d'être
de Votre Excellence
le très dévoué serviteur:

Paul de Carslade de Pont

M. T. E. KIRKPATRICK
INGENIEUR-CONSEIL
de brevets
et brevets internationaux
MEMBRE DE LA FEDERATION INTERNATIONALE

BRUXELLES, le 26 Janvier 1920.

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de vous remettre sous ce pli un acte de cession enregistré à Bruxelles le 23 courant par lequel Monsieur Charles URBAN déclare céder à la Société Anonyme du KINEMACOLOR BELGE le Brevet qui lui a été délivré en Belgique le 15 Décembre 1908 pour prendre cours le 25 Septembre 1908 sous le N° 210.862 pour: "Perfectionnements apportés et relatifs aux appareils cinématographiques pour la production d'images colorées".

Veillez, je vous prie, m'en accuser réception et agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma très haute considération.

M. T. E. Kirkpatrick

à Monsieur le Ministre
de l'Industrie, du Travail et
du Ravitaillement, à BRUXELLES.

PROVINCE DE LIEGE

16-1

Procès-verbal de Dépôt

Aujourd'hui, 4 Janvier mil neuf cent quinze
à 12 heures 15 minutes, le sieur *Stamm*
M. Stamm mandataire de Messieurs William
Thomas Fox, William H. Christie et la Société
Kinematograph Company of America, tous
rés. 1600 Broadway, New York, Etats Unis
d'Amérique
domicilié à *Lige, rue Nysten n° 27*

se présente au Greffe du Gouvernement provincial et y dépose:

- 1° Sa demande tendant à obtenir un brevet;
- 2° Un paquet cacheté qu'il dit contenir;
- a) La description de l'objet inventé;
- b) Les dessins nécessaires;
- c) Un duplicata, certifié conforme, de la description et des dessins;
- d) Le bordereau des pièces déposées.

Le tout relatif à *Perfectionnements aux appareils*
Cinématographiques

pour lequel objet le sieur *Stamm*
demande en son nom de *Stamm*
un brevet d'invention.

La quittance constatant le paiement de la première annuité accompagne le dépôt.

Le Déposant,

Stamm

Par le Greffier provincial,

Le Directeur Délégué

M. T. E. KIRKPATRICK
INGENIEUR-CONSEIL
de brevets
et brevets internationaux
MEMBRE DE LA FEDERATION INTERNATIONALE

BRUXELLES, le 12 Mars 1920

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de vous remettre sous ce pli un acte de cession enregistré à Bruxelles le 11 Mars 1920 par lequel la Société Anonyme du KINEMACOLOR BELGE (en liquidation) déclare céder à Mr. Maurice GODFREY le Brevet dont elle est devenue propriétaire et qui a été délivré en Belgique le 15 Décembre 1908 à Mr. G. A SMITH pour prendre cours le 25 Septembre 1908 sous le N° 210.862 pour Perfectionnements apportés et relatifs aux appareils cinématographiques pour la production d'images colorées.

Veillez, je vous prie, m'en accuser réception et agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma très haute considération.

M. T. E. KIRKPATRICK

M. T. E. Kirkpatrick

à Monsieur le Ministre de l'Industrie,
du Travail et du Ravitaillement à
Bruxelles.

38

Vertegenwoordiger voor België: Borghans-von Kilch et Cie (Brussel)

Recueil des brevets d'invention, p. 1243, **Brussel, 1913.**

21 mei 1913

J.-E., Thornton, Mount Hope Avenue, te Rochester (USA)

Nr. 256742 (...) **et le parachèvement de films cinématographiques en couleurs, faisant l'objet d'une première demande de brevet anglais, non encore accordée, déposée le 23 mai 1912 (...)**

Vertegenwoordiger België: E. et G. Bede (Brussel)
On fait passer le film en une série de lés en spirale sur deux rouleaux et on applique le développeur de couleurs ainsi que le liquide de fixage sur les différentes sections colorées du film en mouvement, au moyen d'une série de rouleaux successifs.

Recueil des brevets d'invention, p. 1241-1242, **Brussel, 1913.**

21 mei 1913

J.-E. Thornton, Mount Hope Avenue, te Rochester (USA)

Nr. 256743 - Uitvinding - **procédé et appareils pour le perforage de films cinématographiques, faisant l'objet d'une première demande de brevet anglais non encore accordée, déposée le 23 mai 1912 (...)**

Vertegenwoordiger België: E. en G. Bede (België)
Le film s'avance sous l'action d'un dispositif d'alimentation réglable pourvu de moyens permettant d'observer l'image au fur et à mesure de fonctionnement de la machine à perforer, de sorte que l'on peut régler les perforations d'après les positions des images.

Recueil des brevets d'invention, p. 1242, **Brussel, 1913.**

21 mei 1913

J.-E. Thornton, Mount Hope Avenue, te Rochester (USA)

Nr. 256744 - Uitvinding - **Procédé et appareil pour produire des positifs destinés à la cinématographie en couleurs naturelles, faisant l'objet d'une première demande de brevet anglais, non encore accordée déposée le 23 mai 1912.**

Vertegenwoordiger België: E. en G. Bede (Brussel)
L'appareil produit des films d'une seule largeur au moyen de deux ou plusieurs sections colorées superposées.

Recueil des brevets d'invention, p. 1242, **Brussel, 1913.**

14 juni 1913

J.-E. Thornton, Mount Hope Avenue, te Rochester (USA)

Nr. 257556 - Uitvinding - **Film employé dans la cinématographie en couleurs (brevet principal du 17 avril 1913, sous le nr 255714 et faisant l'objet d'une demande de brevet anglais, non encore accordée, déposée le 19 juin 1912, sous le bénéfice de la convention internationale du 20 mars 1883)**

Vertegenwoordiger België: E. en G. Bede (Brussel)
Il s'agit d'un film en deux couleurs, de simple largeur, dont l'une des images sectionnelles est formée au recto et l'autre, de couleur différente, au verso du film lequel est sensibilisé des deux côtés.

Recueil des brevets d'invention, p. 1509, **Brussel, 1913.**

24 juli 1913

M. Audibert te Villeurbanne (Frankrijk)

Nr. 258731 - Uitvinding - **Perfectionnement dans les procédés et appareils de prise de vues et de projections fixes ou cinématographiques en couleurs.**

Vertegenwoordiger België: Firma Raclot (Brussel)
L'image donnée par l'objectif est divisée en trois images monochromes par des lentilles découpées et juxtaposées.

Recueil des brevets d'invention, p. 2496, **Brussel, 1913.**

30 juli 1913

T.-Watts, 150 North Street te Brighton (Groot Brittannië)

Nr. 258921 - Uitvinding - **Procédé pour l'obtention au cinématographe des couleurs dégradées - 30 juli 1913 - (brevet anglais du 2 août 1912, sous les nrs 17891 en 11459)**

Vertegenwoordiger België: Kirkpatrick (Brussel)
On projette sur l'écran des images passant par degrés imperceptibles d'une couleur à l'autre.

Recueil des brevets d'invention, p. 2496, **Brussel, 1913.**

30 juli 1913

A. Polack te Parijs (Frankrijk)

Nr. 258902 - Verbetering - **Perfectionnements à l'optique et plus particulièrement à la branche de l'optique relative à la photographie en couleurs et à l'aberration chromatique en général - (brevet principal du 12 juillet 1913 sous le nr 258408)**

Vertegenwoordiger België: Firma Borghans-von Kilch et Cie (Brussel.)

Briefwisseling betreffende het verdere lot van Kinemacolor in België:

- **overdracht brevet Kinemacolor door G.A. Smith aan Ch. Urban (18.01.1912)**
- **brevet neergelegd te Luik door de Kinemacolor Company of America (19.01.1914)**
- **overdracht brevet Kinemacolor door Ch. Urban aan S.A. Kinemacolor Belge (26.01.1920)**
- **overdracht brevet Kinemacolor door S.A. Kinemacolor Belge aan M. Godfrey (12.03.1920)**

(uit: Recueil des Brevets d'Inventions Brussel)

Pour l'obtention des films destinés à la cinématographie en couleurs, on emploie des objectifs calculés de manière à corriger les aberrations de sphéricité tout en conservant les aberrations de chromatisme.

Recueil des brevets d'invention, p.1987, **Brussel**, 1913.

8 augustus 1913

M.-F. Ungerer, Rödernstrasse 1, te Offenbach am M. (Duitsland)

Nr. 259207 - Uitvinding - **Procédé pour l'obtention de photographies à côtés concordants et en couleurs naturelles par le tirage indirect de plaques autochromes de Lumière ou d'autres écrans colorés similaires.**

Vertegenwoordiger België: Desguin (Brussel)

On tire trois négatifs partiels au moyen de la plaque autochrome colorée en interposant des écrans de couleurs soustractifs; la photographie d'ensemble est produite au moyen des négatifs partiels en tirant successivement sur le même fond.

Recueil des brevets d'invention, p.2 005, **Brussel**, 1913.

13 augustus 1913

L. Mauclair en A. Bréon, rue Félix Ziem, 3 te Parijs en rue de Neuilly 2, te Courbevoie (Frankrijk)

Nr. 259342 - Uitvinding - **Procédé de**

cinématographie en couleurs.

Vertegenwoordiger België: Le Comptoir Industrie et Technique (Brussel)

On prend les vues par deux images à la fois disposées dans la hauteur du film qui se déplace horizontalement ; deux groupes successifs ont ensemble quatre images correspondant au vert, rouge et indigo, les deux premières couleurs étant réparties chacune dans un des deux groupes ; l'indigo est décomposé en vert-bleu et violet-rouge.

Recueil des brevets d'invention, p. 2000-2001, **Brussel**, 1913.

19 januari 1914

W.-F. Fox, H. Hickey en Kinemacolor Company of America 1600 Broadway te New York (USA)

Nr. 264041 - Uitvinding - **Perfectionnements aux appareils cinématographiques**

Vertegenwoordiger voor België: Hamal (Luik)

Il s'agit d'un appareil pour cinématographier les couleurs; on prend une partie seulement des vues à travers un écran de couleur, le reste des vues étant pris sans interposition d'un écran de ce genre; on reproduit les vues en projetant à travers elles un faisceau lumineux avec interposition de l'écran de couleur ou sans écran selon que la vue a été prise avec ou sans écran.

Recueil des brevets d'invention, p.1 32-133, **Brussel**, 1914.

28 januari 1914

S. Cocanari. Antwerpsche steenweg 152 te Oude-God (Mortsel)

Nr. 264554 - Verbetering - **Bandes et films cinématographiques - (brevet principal du 24 mai 1912, sous le nr 246549)**

Vertegenwoordiger België: J.Gevers (Antwerpen)

Deux bandes flexibles sans fin se superposant et adhérent aux bords perforés des films accompagnant ceux-ci dans leur mouvement sur le tambour entraîneur.

Recueil des brevets d'invention, p. 405, **Brussel**, 1914.

19 maart 1914

R.-G Bradshaw en J.-C Lyell te Londen (Groot Brittannië)

Nr. 265825 - Uitvinding - **Perfectionnements dans la préparation des pellicules ou films pour la photographie et la cinématographie en couleurs naturelles, faisant l'objet d'une première demande de brevet anglais, non encore accordée, déposée le 20 mars 1913 (...)**

Vertegenwoordiger voor België: E. en G. Bede (Brussel)

On colore un des côtés de la pellicule en rouge-orange et l'autre côté en vert ; sur une des faces on enlève alors la couleur par grattage ou coupage par petits points ou lignes fines, puis on traite l'autre face de la même façon en ayant soin que les parties coupées ou grattées d'une face soient juxtaposées mais non superposées à celles de l'autre face.

Recueil des brevets d'invention, p. 669, **Brussel**, 1914.

15 juli 1914

T.-P. Middleton, Holmdene Ridgeway Road, te Farnham-Surrey (Groot Brittannië)

Nr. 269240 - Uitvinding - **Perfectionnements dans la cinématographie en couleurs, faisant l'objet d'une première demande de brevet anglais, non accordée, déposée le 16 juillet 1913.**

Vertegenwoordiger voor België: E. en G. Bede (Brussel)

Chaque image est formée d'impressions colorées superposées, obtenues d'après une bande négative unique, exposée par séquence à travers une série d'objectifs, munies d'écrans colorés.

Recueil des brevets d'invention, p. 1670, **Brussel**, 1914.

15 juli 1914

T.-P. Middleton, Holmdene Ridgeway Road, te Farnham-Surrey (Groot Brittannië)

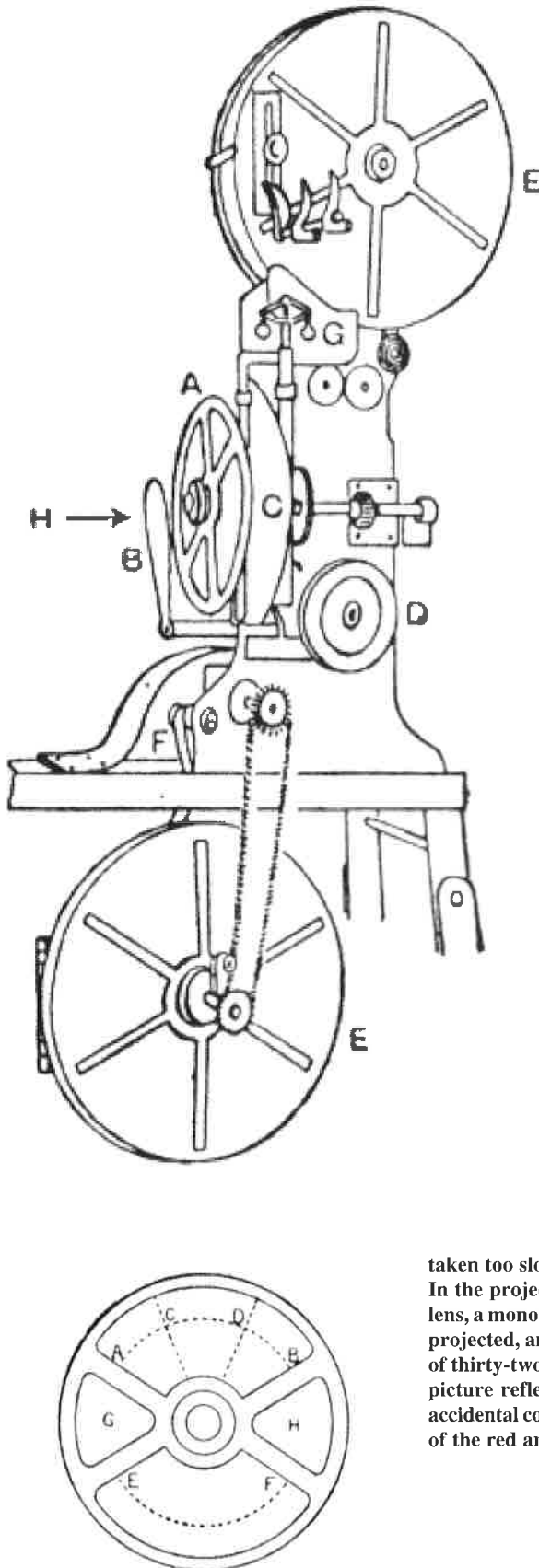
Nr. 269241 - Uitvinding - **Perfectionnements dans la cinématographie en couleurs, faisant l'objet d'une première demande de brevet anglais, non accordée, déposée le 16 juillet 1913.**

Vertegenwoordiger voor België: E. en G. Bede (Brussel)

L'invention permet la superposition exacte des images séparées des héliochromes.

Recueil des brevets d'invention, p. 1670, **Brussel**, 1914. p.1670

Natural Colour Cinematograph Pictures

OF the many attempts to produce cinematograph pictures in natural colours on a scientific basis, as distinct from the method of painting or dyeing an ordinary film, the greatest amount of attention so far has been attracted by a system invented by G. Albert Smith, and commercially developed by Charles Urban under the name of "Kinemacolor." In this, only two colour filters are used in taking the negatives and only two in projecting the positives. The camera resembles the ordinary cinematographic camera except that it runs at twice the speed, taking thirty-two images per second instead of sixteen, and it is fitted with a rotating colour filter in addition to the ordinary shutter. This filter is an aluminium skeleton wheel (Fig. 2) having four segments, two open ones, G and H; one filled in with red-dyed gelatine, E F; and the fourth containing green-dyed gelatine, A B. The camera is so geared that exposures are made alternately through the red gelatine and the green gelatine. Panchromatic film is used, and the negative is printed from in the ordinary way, and it will be understood that there is no colour in the film itself.

THE CINEMATOGRAPH BOOK

The projecting apparatus is shown in Fig. 1. It works at double ordinary speed, projecting thirty-two images per second, sixteen being projected through the green segment of the colour filter A, and the other sixteen through the red segment. The arrow H indicates the direction of the light rays from the illuminant; C is a light guard, preventing stray light from passing to the screen; D the driving pulley, F the film, E E safety spool, G governor balls and B safety shutter.

A special feature in the formation of the colour filter must now be referred to. Supplementary to the green filter As (see Fig. 2) an overlapping segment of green is filled from C to D with the object of obtaining balance of colour, since red is more vivid to the eye than green. The size of this supplementary segment C D is a matter of importance. If it is not large enough, the yellows will have a greenish hue; if it is too wide, the green will be too dense and the red will be in excess, giving to the yellow an orange hue. If the red and green filters have been rightly balanced, the revolving disc will transmit to the screen a neutral white "colour."

When taking the negative photographs, the speed of film through the camera must be maintained, at 2 ft. per second, otherwise the object, when projected, will appear to move at an unnatural pace. Assuming a uniform rate of projection, increased speed of taking will cause an effect of abnormally slow motion in the projected pictures; while if the subject is taken too slowly, the projected images will show everything moving too fast. In the projecting machine, at the moment when the red filter is opposite the lens, a monotone image taken through the green filter will be in the gate and be projected, and vice versa. The images following in this order at the high speed of thirty-two images per second, the combined effect upon the screen will be a picture reflecting not only red and, green, but also their complementary or accidental colours intermixed with many other hues resultant from the blending of the red and green proper.

(uit: *Casell's Cyclopedia of Photography, USA*, een oude publiciteitsbrochure. Toelichting bij de werking van het Kinemacolor projectie mechanisme. Zie <http://www.widescreenmuseum.com/oldcolor/kinemacolor-book1.htm>).